Голас Радзімы

ШТОТЫДНЁВАЯ ГАЗЕТА
БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»

№ 19 (2213) 9 мая 1991 г. Выдаецца з 1955 г. Цана 8 кап.

ЗНАКІ НАШАГА ЧАСУ

Пяцігоддзе чарнобыльскай трагедыі, што адзначалася сёлета, было для нас больш важным, чым І Мая, якое мы святкавалі ўслед за гэтым. Было яно б[illegible] значным і па форме, і па зместу. [illegible]ршамай прайшоў традыцыйна, амаль што звычайна, не пакінуўшы ніякага следу ў душы. Можа таму, што гэтае свята ўсё яшчэ не пазбаўлена казёншчыны, яно не кранае чалавечыя сэрцы.

Чарнобыльская ж журботная гадавіна адбілася ў сэрцы кожнага беларуса цяжкім і пакутлівым успамінам, а ў многіх — роспаччу, горкай безнадзейнасцю.

Гэтыя два здымкі зроблены ў адзін і той жа дзень — 26 красавіка 1991 года. Дзве падзеі аднаго дня ў Мінску. А 12-й гадзіне на рагу вуліц Прытыцкага і Глебкі адбылося асвячэнне храма ў гонар іконы Божай Маці "Усіх Смуткуючых Радасці", які паўстане на гэтым месцы ў памяць ахвяр Чарнобыля. Першага храма, які будзе збудаваны ў Беларусі за 73 гады Савецкай улады. Добры знак нашага часу, хаця для гэтага спатрэбіўся Чарнобыль — дасюль мы толькі апаганьвалі і разбуралі храмы.

Прыгадваюцца сл[illegible] ксяндза Уладзіслава, сказаныя ім падчас другой падзеі гэтага ж дня, якая адлюстравана на ніжнім здымку, — адкрыцці Знака памяці ахвярам Чарнобыля: "Не Бог паслаў на нас кару, яе прыгатавалі мы самі — сваімі рукамі. Сэрцы многіх з нас падобны сёння на той жа рэактар: выдзяляюць зарад злосці і нянавісці..."

Адкрыццё Знака адбылося вечарам, у другім канцы сталіцы, у зялёным масіве паміж вуліцамі Карастаянавай і Арлоўскага. Людзей ніхто не "арганізоўваў", ніхто не гаварыў казённых прамоў, як пры адкрыцці розных помнікаў па загаду зверху, якіх мы столькі наштампавалі. Людзі ішлі самі, з чыстым сэрцам і чыстымі думкамі. Можа, нарэшце, мы пакінем нешта сваё на Зямлі...

Фота С. КРЫЦКАГА.

ЗВАРОТ

НАД БЕЗДАННЮ КАНФРАНТАЦЫІ

Напярэдадні 1 Мая, дня яднання людзей працы, Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР і Савет Міністраў рэспублікі выступілі са Зваротам да беларускага народа.

Без умення і жадання слухаць адзін аднаго мы не зробім новага кроку наперад, гаворыцца ў Звароце. Мовай ультыматумаў сёння размаўляць немагчыма. Існуючыя праблемы вырашальныя толькі ў спакойнай, дзелавой абстаноўцы, цывілізаванымі метадамі.

Усе грамадзянскія рухі павінны праявіць узаемную цярпімасць, жаданне супрацоўнічаць. Самыя высакародныя мэты не апраўдаюць развал і хаос, калі яны надыдуць. Хочацца верыць, што нікому не ўдасца саштурхнуць у бездань канфрантацыі духоўна багаты беларускі народ, які валодае невычарпальнай энергіяй дабра і стварэння.

Цяжкі, бурны красавік 1991 года не выкрасліць з гісторыі Беларусі, як не выкрасліць і тое, што прымаюць Вярхоўны Савет і ўрад рэспублікі для аблягчэння жыцця людзей у цяжкі для ўсёй краіны час. Толькі пры поўнай падтрымцы і давер'і вярхоўнай заканадаўчай, а таксама выканаўчай улады ўсіх узроўняў, якую ажыццяўляюць вашы выбраннікі, мы зможам выйсці з крызісу.

ЗАЯВА

ЗА "КРУГЛЫ СТОЛ"

"Мы ўпэўнены, што прынятыя Саўмінам рэспублікі меры дазволяць толькі часова прыпыніць зніжэнне жыццёвага ўзроўню насельніцтва. Узросшы дэфіцыт бюджэту непазбежна прывядзе да новага росту цэн. Без рэальных крокаў па змяненню палітычнай і эканамічнай сістэмы выхад грамадства з крызісу немагчымы. Менавіта таму палітычныя патрабаванні выходзяць на першы план".

Так сцвярджаецца ў заяве палітычных партый і рухаў Беларусі, апазіцыйных КПБ, з якой яны выступілі пасля забастовак у Мінску і рэспубліцы.

Ва ўзнікшай сітуацыі жорсткая пазіцыя Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, які адмовіўся склікаць пазачарговую сесію і разгледзець палітычныя патрабаванні, вядзе да ўзмацнення напружанасці ў грамадстве, лічаць аўтары заявы.

Для вываду рэспублікі з крызісу і мірнага мантажу таталітарнай сістэмы прапануецца адкладна правесці "круглы стол" паміж кіраўніцтвам рэспублікі і прадстаўнікамі стачкомаў, палітычных партый і рухаў.

ГУМАНІТАРНАЯ ДАПАМОГА

Груз гуманітарнай дапамогі з Японіі перадалі Рэспубліканскаму дзіцячаму гематалагічнаму цэнтру члены дэлегацыі японскага фонду дапамогі пацярпеўшым ад выбуху Чарнобыля. Клініка атрымала партыю медыцынскага абсталявання і прэпаратаў для лячэння лейкеміі на суму 50 мільёнаў іен. Частка дабрачыннага грузу будзе адпраўлена ў Гомельскую дзіцячую абласную і Чачэрскую раённую бальніцы.

НА ЗДЫМКУ: прэзідэнт японскага фонду дапамогі пацярпеўшым ад выбуху Чарнобыля Кэідзі ААТОМА з адным з маленькіх пацыентаў Рэспубліканскага дзіцячага гематалагічнага цэнтра.

АПЫТАННЕ

КРЭДЫТ ДАВЕРУ

Апытанне, праведзенае ЦК КПБ, выявіла крайне негатыўныя адносіны людзей да рэформы цэн у цяперашнім яе выглядзе. Аб гэтым заявілі 88,3 працэнта апытаных. Толькі 5,3 працэнта падтрымліваюць рашэнне саюзнага ўрада па цэнах. У рэспубліцы істотна ўпала вера ў рынак. Адмоўныя адносіны да яго выказалі 39,3 працэнта, станоўчыя — 37,8.

На пытанне "Якія вашы адносіны да забастовак як спосабу вырашэння наяўных праблем?" 63,1 працэнта рэспандэнтаў адказалі, што адмоўныя, 24,2 — станоўчыя, 12,7 — цяжка было адказаць. Толькі 33 працэнты апытаных выказаліся за адстаўку беларускага ўрада, 33,9 — за роспуск Вярхоўнага Савета Беларускай ССР, 34,9 — за нечарговыя выбары ў беларускі парламент, 30,6 — за нацыяналізацыю ўласнасці грамадскіх арганізацый, 35,0 — за вывад партыйных камітэтаў за межы існуючых вытворчых структур.

Сацыялагічны аналіз паказвае, што, на думку большасці жыхароў рэспублікі, беларускія парламент і ўрад не вычарпалі крэдыт давер'я і не трэба перашкаджаць ім працаваць.

Рэспандэнтам было прапанавана ўказаць канкрэтныя меры, неабходныя для стабілізацыі абстаноўкі ў Беларусі. У многіх анкетах было адзначана, што ўсе праблемы неабходна вырашаць толькі канстытуцыйным шляхам, а не пры дапамозе забастовак, якія вядуць да далейшага пагаршэння эканамічнага становішча, зніжэння ўзроўню жыцця і падштурхоўваюць рэспубліку ў бездань.

ВОСТРАЯ СІТУАЦЫЯ

Сапраўды ювелірнае майстэрства паказалі сапёры, якія прыбылі ў віцебскі мікрараён Поўдзень-6, каб абясшкодзіць небяспечную знаходку — нямецкую авіябомбу вагой 250 кілаграмаў. Вывозіць яе за горад піратэхнікі не асмеліліся: з'едзеная ржой грамадзіна магла рвануць ад лёгкага дакранання.

Каля трох тысяч жыхароў мікрараёна па загаду гарсавета часова пакінулі свае кватэры, папярэдне заклеіўшы вокны папяровымі палоскамі. Міліцыя сумесна з работнікамі домакіраўніцтва апячатала кватэры і пад'езды. Выставілі варту. Будаўнікі дапамаглі сапёрам накрыць авіябомбу слоем зямлі. І вось усе трывогі скончыліся. Магутны выбух толькі скалануў земляную "падушку". Наверх не прабіўся ніводзін асколак.

НА ЗДЫМКУ: небяспечная знаходка.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

● Распараджэннем Савета Міністраў СССР Гомельскай вобласці дазволена пакідаць у сябе 20 працэнтаў нафты, здабываемай тут, і скарыстоўваць яе паводле сваіх патрэб. Гэты крок расцэньваецца як добры жэст Прэзідэнта М. Гарбачова пасля яго наведання Беларусі.

● Створана Ліга жанчын Беларусі. На арганізацыйным з'ездзе, які прайшоў у Мінску, быў прыняты зварот да Вярхоўнага Савета БССР і штаба Беларускай ваеннай акругі. Галоўныя патрабаванні Лігі жанчын — беларускія хлопцы павінны служыць у Беларусі.

● Не адбыўся мітынг, які наважылася правесці Дэмакратычная партыя Беларусі ў Брэсце. Дазвол на мітынг улады горада далі, але людзі не сабраліся. А тэма, здаецца ж, была актуальнай: "Як нам жыць далей?"

● У Мінску створана маладзёжнае праваслаўнае брацтва ў імя іконы Мінскай Божай Маці. Яго члены — у асноўным добраахвотнікі — студэнты вышэйшых навучальных устаноў сталіцы. Яны падтрымліваюць парадак падчас богаслужэння, маюць намер займацца адбудовай цэркваў, аказваць матэрыяльную і маральную дапамогу тым, каму яна патрэбна.

● За мінулы год міліцыя Беларусі затрымала за бадзяжніцтва 1 182 чалавекі. Сярод тых, хто не мае пэўнага месца жыхарства, 1 000 чалавек раней асуджаныя. 25 з іх — асабліва небяспечныя рэцыдывісты, а 147 учынілі 205 злачынстваў.

● У маладых жахароў Віцебска Марыны і Андрэя Ляшчокаў нарадзіўся сын, якога шчаслівыя бацькі назвалі Арцёмам. Сапраўды, шчаслівыя, бо Андрэю год назад зрабілі аперацыю па перасадцы сэрца.

АКТУАЛЬНЫ КАМЕНТАРЫЙ

ШТО НАС ВЫРАТУЕ?

Нават ва ўмовах цяперашняга жорсткага крызісу вытворчы патэнцыял Савецкага Саюза працягвае заставацца вялікім. Краіна захоўвае лідзіруючае становішча ў свеце па здабычы нафты, жалезнай руды, сталі і пракату, металарэзных станкоў і мноству іншых відаў прадукцыі. Другое-трэцяе месца ў свеце мы займаем па здабычы вугалю, вытворчасці электраэнергіі, многіх хімічных тавараў і г. д. Але структура вытворчасці аднабокая: гіпертрафіраваны сектар эканомікі, які выпускае сродкі вытворчасці, і адчайна малы і слабы сектар вытворчасці спажывецкіх тавараў. Менавіта таму наш узровень жыцця з'яўляецца адным з самых нізкіх у Еўропе.

У нас чалавек спажывае ў 2—2,5 раза менш, чым грамадзянін ЗША, мяса, фруктаў, алею і многіх іншых важнейшых прадуктаў. Істотна ніжэйшае спажыванне прамысловых тавараў (абутак, тканіны, трыкатаж, мэбля, халадзільнікі, пральныя машыны). Вытворчасць і выкарыстанне сучаснай бытавой электронікі ўвогуле знаходзіцца ў зародкавым стане.

Слабае развіццё спажывецкага сектара эканомікі прадвызначае і выключна нізкі ўзровень аплаты працы. Калі амаль ва ўсіх еўрапейскіх краінах доля заработнай платы ў нацыянальным даходзе складае 60—80 працэнтаў, то ў СССР — толькі 30—35 працэнтаў. Рэальная зарплата савецкага рабочага ў пяць-дзесяць разоў ніжэйшая за зарплату рабочага той жа кваліфікацыі ў заходніх прамыслова развітых краінах. Яшчэ больш (да 10—20 разоў) розніца ў аплаце працы інжынераў, урачоў, настаўнікаў і г. д. Але асабліва яна вялікая ў людзей творчых прафесій (журналісты, вучоныя, людзі мастацтва і да т. п.).

Доўгі час перавагай лічылася і абвяшчалася тое, што пры параўнаўча нізкай аплаце працы існавалі і вельмі нізкія і стабільныя цэны на спажывецкія тавары і паслугі. Сапраўды, кватэрная плата, напрыклад, не мянялася з 1928 года. Цэны на хлеб, макаронныя вырабы заставаліся нязменнымі з 1954 года. Мяса, малако, цукар, алей і г. д. да нядаўняга часу прадаваліся па тых жа цэнах, што былі ўстаноўлены яшчэ ў 1962 годзе. Фармальна раслі толькі цэны на прадметы раскошы (ювелірныя вырабы з каштоўных металаў і камянёў, натуральнае футра, аўтамабілі, рыбныя далікатэсы, алкагольныя напіткі і тытунёвыя вырабы).

Перавагу і выгаду для спажыўцоў нізкіх і нязменных цэн наўрад ці хто будзе аспрэчваць, калі б яны сапраўды былі рэальнасцю. На справе ж фактычныя цэны пакупак павышаліся штогод і ва ўсёўзрастаючым тэмпе. А з 2 красавіка яны павышаны ў цэнтралізаваным парадку адразу ў 2,5—3,5 і больш разоў. Цяпер для таго, каб купіць аднолькавую колькасць, напрыклад, бульбы, малака, рыбы, савецкаму чалавеку трэба адпрацаваць у пяць разоў больш часу, чым, напрыклад, амерыканцу; мяса, масла, апельсінаў — у 10—15 разоў; яек, рысу, цукру, куранят-бройлераў — у 25—30 разоў.

Ва ўсіх цывілізаваных краінах разлічваецца і заканадаўча ўстанаўліваецца пражытачны мінімум. У нас афіцыйна зацверджанага мінімальнага спажывецкага бюджэту да гэтага часу няма. А калі ўзяць тую лічбу, якую назваў нядаўна намеснік прэм'ер-міністра Шчарбакоў у якасці мінімальнай зарплаты (180 рублёў), то акажацца, што больш палавіны насельніцтва краіны пражывае за рысай беднасці.

І без таго вельмі нізкі ўзровень жыцця насельніцтва стаў яшчэ больш зніжацца ў апошнія гады. Характэрныя ў гэтых адносінах даныя па спажыванню харчовых тавараў у Маскве, якая на працягу дзесяцігоддзяў уяўлялася іншаземцам як вітрына сацыялістычнага "дабрабыту". Напрыклад, за апошнія 15 гадоў спажыванне хлебапрадуктаў тут знізілася на 23 працэнты, у тым ліку толькі за апошнія тры гады — на 7 працэнтаў; фруктаў і ягад адпаведна на 22 і 25 працэнтаў; малочных прадуктаў і масла — на 14 і 8 працэнтаў. Нават спажыванне самага таннага прадукту харчавання — бульбы скарацілася на 34 і 13 працэнтаў. Цяпер бульбу ўжо нельга лічыць найбольш танным прадуктам. Цэны на яе павялічыліся ў некалькі разоў.

Якое ж выйсце з узнікшага становішча? Урад на працягу дзесяцігоддзяў спрабуе вырашыць праблему шляхам прыняцця разнастайных праграм. За 80-я гады іх было прынята некалькі, у тым ліку і шырока разрэкламаваная Харчовая праграма (1982 года). Але ўсе яны без выключэння праваліліся.

Уяўляецца, што вырашыць жыццёва важныя праблемы краіны, уключаючы ў першую чаргу праблемы ўзроўню жыцця, можна толькі пры ўмове правядзення хуткай і паслядоўнай прыватызацыі "сацыялістычнай агульнанароднай уласнасці", якая даказала сваю неэфектыўнасць. Толькі гэта, на думку многіх буйнейшых эканамістаў у СССР і за яго межамі, можа затрымаць тэндэнцыю развалу эканомікі і апускання краіны ў бездань эканамічнага крызісу.

Вядома, прыватызацыя абавязкова прывядзе да дыферэнцыяцыі грамадства па ўзроўню даходаў, маёмаснаму становішчу і г. д. З'явяцца і беспрацоўныя. Але, па-першае, і маёмасная няроўнасць, і беспрацоўе ў краіне заўсёды існавалі, праўда, у скрытай форме. А, па-другое, іншага шляху проста няма.

Анатолій ДЗЯРАБІН,
доктар эканамічных навук.

Калектыў рэдакцыі газеты "Голас Радзімы" выказвае глыбокае спачуванне адказнаму сакратару рэдакцыі ТУРАЙКЕВІЧУ Яўгену Іванавічу з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці МАЦІ.

ЛЁС ЧАЛАВЕКА, ЯКІ ЖЫЎ "ПАД СОНЦАМ СТАЛІНСКАЙ КАНСТЫТУЦЫІ"

СТЫНЕ СЭРЦА АД ЯГО ЎСПАМІНАЎ,

або РАСКАЗ ПРА НАШАГА ЗЕМЛЯКА, ЯКІ 10 ГОД ПРАВЁЎ У ЛАГЕРАХ

Загорск вядомы сваім архітэктурным ансамблем — Троіца-Сергіевай лаўрай, гэта, бадай, самае папулярнае ў турыстаў гістарычнае месца Падмаскоўя. Але я прыехаў у Загорск не для таго, каб палюбавацца славутасцямі рускай культуры. Тут, за некалькі крокаў ад чыгуначнага вакзала, на Касым завулку, жыве мой зямляк Пётр Апанасевіч. Пётр Паўлавіч даўно разьмяняў сёмы дзесятак, але памяць яго добра захавала тое, што давялося перажыць, чаго нельга забыць.

— Мае бацькі жылі ў Бабаевічах (цяпер Клецкі раён Мінскай вобласці. — **У. С.**), — расказвае Апанасевіч. — У сям'і, акрамя мяне, яшчэ два браты і дзве сястры. Вучыцца не было за што, таму скончыў некалькі класаў вясковай школы. Вось і ўся мая адукацыя. Працавалі на сваёй гаспадарцы. Мы мелі 3 гектары зямлі, каня, дзве каровы...

Пятра Апанасевіча ў 1932 годзе прызвалі ў польскую армію. Служыў каля Варшавы. Праз год прыйшоў у водпуск. Сустрэўся з сябрамі-падпольшчыкамі Васілём Нямерам, Ігнатам Новікам, Паўлам Сазановічам...

Аб тым, што было далей, сведчаць дакументы Навагрудскага ўпраўлення паліцыі за першую палавіну 1934 года: "Стралок узвода веласіпедыстаў 3-га манеўранага батальёна ў Рэмбертове Апанасевіч Пётр, які знаходзіўся ў водпуску ў сваіх бацькоў у вёсцы Бабаевічы Клецкай гміны Нясвіжскага павета, 10 красавіка 1934 года ўцёк у СССР.

Апанасевіч Пётр вядомы быў паліцыі як спачуваючы Кампартыі Заходняй Беларусі (КПЗБ)".

Так, у ваеннай форме жаўнера польскай арміі, адправіўся за мяжу. Праводзіў яго да граніцы вядомы падпольшчык, член КПЗБ Васіль Нямера і перадаў Пятра савецкім пагранічнікам.

Два тыдні перабежчык прасядзеў у Цімкавічах. Затым пад аховай яго адправілі ў мінскую турму. Зноў следчыя, допыты, пратаколы...

— Але хутка мне адчынілі дзверы турмы, — успамінае Пётр Паўлавіч. — Сказалі, што я свабодная птушка і магу ісці на ўсе чатыры бакі. Чамусьці паехаў у Варонеж, дзе прыняў савецкае грамадзянства.

З дакументаў Упраўлення КДБ СССР па Варонежскай вобласці: "Апанасевіч Пётр Паўлавіч, 1911 г. нараджэння... прыбыў у СССР з Заходняй Беларусі ў 1934 г. Працаваў у саўгасе імя Другой пяцігодкі Варонежскай вобласці, потым аўтаслесарам электрастанцыі ВАДРЭС, а з 29 чэрвеня 1937 года і да дня арышту —26 лютага 1938 года — слесарам на заводзе імя Камінтэрна ў горадзе Варонежы".

— Непасрэдна з работы мяне забраў "чорны варанок", — тлумачыць Пётр Паўлавіч. — Прывезлі энкавэдэшнікі на "вакзал" (так называлася прыёмнае аддзяленне турмы. — **У. С.**). Там усюды чысціня, толькі паветра страшна цяжкае і кіслае. Спачатку не лаялі і не білі. Толькі кароткія і дакладныя каманды:

— Пінжак, штаны знімай, бялізну...

Усё праверылі з веданнем справы. Адрэзалі ўсе гузікі, да апошняга...

Допыты цягнуліся нядоўга. Следчыя кожны раз паўтаралі адно і тое ж пытанне:

— Быў за граніцай?

— Ага. Там я нарадзіўся і вырас...

— Хто ўваходзіць у антысавецкую групу?

— Ніхто...

— Маўчаць, контра! — уз'юшыўся следчы, не дазволіўшы дагаварыць.

— Стаяць другія суткі без сну і пры пастаянных здзеках катаў не было ніякіх сіл, — расказвае П. Апанасевіч. — Я адмаўляў існаванне антысавецкай групы. Следчы гаварыў, што маўчаць няма сэнсу, бо ўсе члены групы да ўсяго прызналіся. І з гэтым усё вырашана. Маўляў, следчыя жадаюць мне толькі дабра, бо чыстасардэчнае прызнанне палегчыць пакаранне. Варта падпісаць пратакол, і мяне адразу адпусцяць у камеру адаспацца.

Следчы звычайна раней пісаў пратакол з прызнаннямі арыштаванага.

— Я такой паперы не падпішу, — супраціўляўся П. Апанасевіч.

— А я цябе — да пацукоў, падлюга, тады ўсё падпішаш! — цадзіў праз пракураныя жо[illegible] зубы энкавэдэшнік. — Тады [illegible]разумееш...

Пётр маўчаў. Маўчаў таму, што, па-першае, гаварыць не было сіл, па-другое, усялякае яго пярэчанне толькі ўзмацн[illegible] раз'юшанасць следчага. Ён не арыентаваўся ў часе, сл[illegible] следчага даносіліся як бы здалёк. Нарэшце, ці то як траціў прытомнасць, ці то засынаў, ногі падкасіліся. Пётр прыхіліўся да сцяны спіной і пачаў спаўзаць уніз...

З пісьма пракуратуры Варонежскай вобласці ад 7 ліпеня 1989 года: "Апанасевіч П. П. быў пазбаўлены свабоды тэрмінам на 10 год у выпраўленча-працоўныя лагеры па пастанове Асобай нарады пры НКУС СССР ад 19 красавіка 1938 года за антысавецкую агітацыю".

З варонежскай турмы П. Апанасевіча адправілі ў Варкуту.

Калі зайшла размова пра жыццё ў Пячорскім лагеры НКУС, то Пётр Паўлавіч змоўк. І толькі тады я заўважыў, як з яго выцвілых вачэй цяклі слёзы... Як ён ні стараўся не паказаць сваёй узрушанасці, няпрошаныя слязінкі расцякаліся па маршчыністым твары.

— Я і цяпер часта ў снах бачу свае лагеры, ахову, нібы жыву тым жыццём. Праз столькі год у вушах чуваць удары па рэйцы. Гэта азначала—пад'ём. На снеданне—"сечка" (рэдкая каша з ячных круп на вадзе). Новыя ўдары ў рэйку сведчылі пра час разводу. Ля вахты пераклічка. Усіх размяркоўвалі па чатыры. Брыгадзір запісваў прозвішчы на кавалку фанеры. Адчыняліся вароты. "Выходзь!" — брыгада ішла за вахту, а там ужо стаяў канваір з вінтоўкай. Кожны дзень чуліся стандартныя словы: "Партыя, папярэджваю: крок улева, крок управа — страляю... Пайшлі!"

І так не тыдзень, не месяц, а цэлых 10 гадоў. Цяжка пералічыць, колькі лагераў змяніў Пётр Паўлавіч за гэты час. Пілаваў і вазіў лес, капаў зямлю, будаваў дарогі. Увесь час у голадзе і на холадзе, у нялюдскіх умовах. Нават і цяпер не можа адказаць на пытанне, як выжыў, бо штодня людзі гінулі як мухі...

— На адным месцы доўга не затрымліваўся, — тлумачыць субяседнік. — Тры-чатыры месяцы, а потым гналі па бездарожжы за 200-300 кіламетраў, а там зноў абжываліся. Тры-чатыры пары лапцей зношвалі за дарогу. І нікому слова не скажаш, бо ні ад кога не было падтрымкі. Можа таму я і цяпер цураюся людзей... Пытаецеся пра голад... Ён не пакідаў мяне ўвесь час. Добры гаспадар лепш скаціну корміць, чым мелі мы. Напрыклад, калі перавялі ва Ухту, то ў сталоўцы былі спецыяльныя карыты для хамсы. Насыпалі яе з бочак, як жывёле. Але ці шмат яе, салёнай, з'ясі. Дзе потым шукаць вады?.. Я, чэснае слова, тысячу разоў успамінаў маму, Ганну Кірылаўну, і тую бульбу, што яна некалі варыла для свіней...

Хто быў у лагерах? На гэтае пытанне адным словам не адказаш. Ваенныя трыбуналы, асобыя нарады, Вярхоўныя суды "пастаўлялі" вучоных і простых рабочых, сялян і інжынераў, перабежчыкаў, як я, з Заходняй Беларусі і артыстаў, ваенных і пісьменнікаў. Тысячы іх засталіся ў безыменных магілах Ухтпячорлага. Сэрца па іх, нявінных ахвярах ГУЛАГа, шчыміць да гэтага часу.

З пісьма пракуратуры Комі АССР ад 17 ліпеня 1989 года: "Пракуратура Комі АССР паведамляе, што па архіўных дакументах Апанасевіч Пётр Паўлавіч... асуджаны паўторна судовай калегіяй па крымінальных справах Вярхоўнага суда Комі АССР па арт.арт. 16—169 ч.2 і 16—109 КК РСФСР на 10 год пазбаўлення волі. Пачатак тэрміну з 16 верасня 1942 года."

— Няпраўда ўсё гэта, — тлумачыць Пётр Паўлавіч. — Ніякага злачынства не было, як не было і суда. Праўда вось у чым. Выклікалі неяк у кабінет лагернага начальства і сказалі, што за злоўжыванне дабаўляюць тэрмін. Калі я стаў удакладняць, то мне сказалі, што на ўчастку па здабычы нафты, дзе я працаваў, выяўлены лішкі, якія мы меркавалі пераправіць сусветнай буржуазіі. Якія лішкі, колькі нафты? Я ні за што не адказваў, бо лічыўся простым масленшчыкам. Цяпер, праз столькі часу, успамінаецца, што начальнікам участка быў нехта Пудаў. Потым яго некуды перавялі. Яго пасаду ніхто не займаў. А калі ў лагеры пачалі вышукваць "ворагаў", то мне ўсё гэта "прышылі" да справы.

Зноў этапы. На гэты раз трапіў у Пячорлаг. Вызваленне прыйшло толькі 9 ліпеня 1948 года. Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 7 ліпеня 1945 года тэрмін быў зменшаны на 3 гады, 7 месяцаў і 5 дзён.

— Калі прыехаў у родныя Бабаевічы, то маці мяне не пазнала, — гаворыць Пётр Паўлавіч. — Пісем з лагера я не пісаў і нічога не ведаў пра лёс родных. Маці адпіхвала мяне і казала: "Гэта не мой сын. Яго няма. А калі жывы, то ён малады і прыгожы..." Мне тады было ўсяго 37 год, а маці спачатку палічыла за старога.

З 1955 года П. Апанасевіч жыве ў Загорску. Працаваў слесарам-наладчыкам, а з 1958 года — электраманцёрам на трыкатажнай фабрыцы. Калі прыйшоў час ісці на пенсію, то ў аддзеле кадраў запатрабавалі дакументы пра стаж работы да 1948 года. Тады Пётр Паўлавіч зноў "пайшоў" па дарогах свайго лёсу. Напісаў у Варонеж і атрымаў такі адказ на запытанне:

"Даведка аб рэабілітацыі. Выдана ў тым, што пастанова Асобай нарады НКУС СССР ад 19 красавіка 1938 года ў адносінах Апанасевіча Пятра Паўлавіча, 1911 года нараджэння, рашэннем прэзідыума Варонежскага абласнога суда ад 14 чэрвеня 1971 года адменена і справа вытворчасцю спынена з-за адсутнасці саставу злачынства.

Па гэтай справе Апанасевіч П. П. лічыцца рэабілітаваным".

Потым пенсіянер шмат разоў звяртаўся ў Вярхоўны суд і Пракуратуру Комі АССР аб пераглядзе справы па другой судзімасці, але так і не атрымаў канкрэтнага адказу. На маё запытанне адказаў намеснік пракурора Комі АССР старшы саветнік юстыцыі В. Бяляеў: "...крымінальная справа па абвінавачванню Апанасевіча П. П., асуджанаг[illegible] Вярхоўным судом Комі АС[illegible] верасня 1942 г. ...не знойдзена. Вярхоўны суд Комі АССР паведаміў, што ён не мае даных пра разгляд гэтай справы. Не знойдзена справа і ў іншых архівах".

Не абрадава[illegible] і адказ з Вярхоўнага суда [illegible] АССР: "Крымінальная спр[illegible]а ў адносінах Апанасевіча Пятра Паўлавіча не захавалася. Таму вырашыць пытанне аб пераглядзе справы не маем магчымасці. Старшыня В. С. Хінкін".

А ці была наогул справа на Пятра Паўлавіча? Вось што паведаміла Ухцінскае архіўнае аддзяленне МУС Комі АССР: "...Архіўнаасабовая справа Апанасевіча па другой судзімасці знішчана ў 1952 годзе, г. зн. праз пяць год пасля яго вызвалення".

Цяпер, здаецца, кола замкнулася. Рэабілітаваць не могуць, бо адсутнічае справа. А яна знішчана пасля сканчэння тэрміну захавання.

— Не варта больш турбавацца за мяне, — казаў Пётр Паўлавіч пры апошняй сустрэчы. — Мне са студзеня пайшоў васьмідзесяты год. Дажыву свой век і без рэабілітацыі... Каму цяпер, праз паўстагоддзя, буду даказваць, што я не злачынец. Злачынцаў бачыў і адчуваў іх уладу над такімі, як быў сам, вязнямі сталінскага рэжыму. Толькі шкада, вельмі шкада, што на маладосць майго жыцця выпала такое цяжкае выпрабаванне...

...Ужо запаліліся агні на вуліцах горада, калі я пакідаў Загорск. Апошнія словы Пятра Паўлавіча вельмі запалі ў душу і ўсю дарогу не давалі спакою ў электрычцы.

Так, сапраўды П. Апанасевічу выпаў незвычайна суровы лёс. Але ён выстаяў, выжыў, каб расказаць сучаснікам пра ўбачанае і выпакутаванае. А колькі людзей яго пакалення прыняла зямля ў розных Курапатах, так густа рассеяных па нашай гаротнай зямлі...

Уладзімір САЗАНОВІЧ.

ЯПОНСКІЯ ВАЕННАПАЛОННЫЯ Ў СІБІРЫ

ЗАСТАВАЛІСЯ ЛЮДЗЬМІ

Згодна з архіўнымі дакументамі, у перыяд з 9 жніўня па канец кастрычніка 1945 года савецкімі войскамі было ўзята ў палон і ўлічана як ваеннапалонныя 609 448 салдат і афіцэраў японскай арміі. Акрамя таго, было інтэрніравана 6 658 асоб цывільнага японскага насельніцтва. Такім чынам, у савецкім палоне аказалася 616 106 японцаў.

Дакументальныя матэрыялы сведчаць, што адносіны японцаў да палону ў СССР былі зусім іншымі, чым, скажам, у нямецкіх, італьянскіх і іншых ваеннапалонных. Пераважная большасць японскіх салдат і афіцэраў не лічыла сябе "ваеннапалоннымі" ў прамым сэнсе гэтага слова. Усе яны прызнавалі сябе толькі ваеннаслужачымі, якія раззброіліся і здаліся ў палон па загаду свайго імператара. Пры гэтым многія японцы заяўлялі, што яны не жадаюць, каб іх сваякі атрымлівалі ад іх пісьмы як ад ваеннапалонных. Калі ў другой палавіне 1946 года ім была дазволена перапіска з роднымі, значная частка японцаў катэгарычна адмовілася выкарыстоўваць стандартныя паштоўкі міжнароднага Чырвонага Крыжа, на якіх стаяла адзнака "ваеннапалонны".

Мяркуючы па архіўных дакументах, большасць японскіх ваеннапалонных, у першую чаргу афіцэраў, адкрыта выказвалі сваю любоў да імператара, строга захоўвалі нацыянальныя, дзяржаўныя і нават некаторыя ваенныя святы (напрыклад, гадавіну стварэння ўзброеных сіл Японіі). Яны верылі, што Японія адродзіцца і стане працвітаючай дзяржавай. Пра гэта, у прыватнасці, заявілі пры анкетным апытанні, праведзеным у пачатку 1946 года, звыш 90 працэнтаў з больш чым трох тысяч былых японскіх салдат і афіцэраў 123-й японскай пяхотнай дывізіі.

З пачатку палону і да канца 1946 года ў многіх японскіх ваеннапалонных захоўваліся насцярожаныя адносіны да адміністрацыі лагераў, хаця рэжым утрымання ў іх не быў занадта строгім. Ужо з сярэдзіны 1946 года многія ваеннапалонныя атрымалі дазвол на свабодныя зносіны з мясцовым грамадзянскім насельніцтвам, таму што прапускныя пункты ў лагерах пачалі насіць практычна сімвалічны характар.

Варта разам з тым адзначыць, што паміж японскімі ваеннапалоннымі і савецкімі людзьмі — пераважна дзесятнікамі — здараліся і канфліктныя сітуацыі. Часта яны былі звязаны з нізкім узроўнем арганізацыі працы ваеннапалонных, незабяспечанасцю іх якасным інструментам. Пры гэтым дысцыплінаваныя і арганізаваныя японцы выступалі за парадак на рабочым месцы, за лепшую арганізацыю працы.

Аднак, як правіла, паміж японскімі ваеннапалоннымі і савецкімі людзьмі складваліся добразычлівыя адносіны. У значнай ступені гэта тлумачыцца тым, што спосаб жыцця японцаў і савецкіх людзей, што былі вакол іх, у многім быў падобны. Асабліва ж павялічылі цёплыя адносіны ў японскіх ваеннапалонных склаліся з персаналам медыка-санітарных падраздзяленняў лагераў і шпіталяў. У

(Заканчэнне на 4-й стар.).

НАШЫ ЗА АКІЯНАМ

КААРДЫНАТЫ ДУШЫ Сяргея КАРНІЛОВІЧА

ДУША беларуса... Якая яна? Як расказаць пра яе? М. Багдановіч з болем пісаў:

Народ, Беларускі
Народ!
Ты — цёмны, сляпы,
быццам крот.
Табою ўсягды
пагарджалі,
Цябе не пушчалі з ярма
І душу тваю абакралі, —
У ёй нават мовы няма.

Так, беларускую душу зваявалі насільствам, заціснулі бяспраўем, нішчылі ў турмах, паміралa яна ў Курапатах, парку Чэлюскінцаў, у Сібіры. З яе святынь рабілі руіны, яе зацярушвалі чарнобыльскім пылам. Здаралася, пакідала яна абжытыя мясціны і падавалася ў чужыя краі.

Душа беларуса — гэта Ефрасіння Полацкая і Кірыла Тураўскі, Скарына і Багдановіч, Янка Купала і Якуб Колас, Алаіза Пашкевіч і Юрый Тарыч, Браніслаў Тарашкевіч і Наталля Арсеньева. І таму яна не памерла, вытрымала, дзякуючы сваёй працавітасці, мужнасці, розуму, веры і любові да сваёй Бацькаўшчыны, да свайго народа. Вось аб адной такой душы я і хацела б вам расказаць. Ён — не кіназорка, не палітычны дзеяч, не вядомы літаратар. Ён — Чалавек з вялікай літары, з прыгожай душой і добразычлівым сэрцам. Сяргей Карніловіч жыве ў Полацку, які паўстаў непадалёку ад вялікіх амерыканскіх азёраў. Што гэта? Міраж, цуд, мара? Не — сапраўднасць. І заснавалі яго нашы суайчыннікі — беларусы. Гэта ў ім 1 верасня 1990 года адбылася XIX сустрэча беларусаў Паўночнай Амерыкі, куды ўпершыню прыехалі суродзічы з Бацькаўшчыны. Гэта адсюль, з Полацка, ідзе дапамога ахвярам чарнобыльскай трагедыі. Гэта тут моляцца за беларускі народ, тут шануюць матчыну мову, песні, танцы, святы — сваю спадчыну.

Але ж за ўсімі справамі перш за ўсё стаяць людзі. Людзі, якія далі жыццё гэтаму кавалку цяпер ужо беларускай зямлі.

"Калі б мы маглі выбіраць святога, так гэта быў бы Сяргей Карніловіч", — мяркуе Ева Яраховіч, якая ведае яго больш чым 40 гадоў.

Амерыканскія беларусы жартуюць: Сяргей ажаніўся з Полацакам...

— Ці гэта так? — пытаюся я яго.

— Так, — кажа. — Я заўсёды ў жыцці пазніўся. Дзяўчаты замуж не ўзялі, таму я і ажаніўся з Полацакам. А мець дзве жонкі — бяда!

Калі знаёмішся з Сяргеем, першае, на што звяртаеш увагу, — цёплая і добразычлівая ўсмешка, ад якой на сэрцы робіцца лагодна і спакойна. І — вочы! Вельмі прыгожыя, блакітныя, у якіх адлюстравалася ўся веліч яго сапраўды светлай душы!

Найбольшае ўражанне робіць Сяргеева цярплівасць і чуласць, справядлівасць і станоўчасць, вялікая далікатнасць да людзей, з якімі сустракаецца. Увесь свой час гэты чалавек аддае беларускасці. Праз усё жыццё нясе ён любоў да бацькоўскага краю, яго вытокаў, каранёў, да таго месца, дзе нарадзіўся.

На чужыне Сяргей апынуўся падчас вайны. Было яму тады толькі 13 гадоў.

Адкуль захаваў гэты беларус такую любоў і пашану да роднай спадчыны? Адкуль у яго такая моц і любасць да беларускай мовы, гісторыі і культуры роднага народа? У кожнага чалавека ёсць маці. З матчынай мовай, з яе думкамі і светапоглядам дзіця ўспрымае навакольны свет.

Сяргей памятае маці заўжды клапатлівай, шчырай, ласкавай і вельмі дабрадзейнай. Гэта яна пасеяла ў душы сына пашану да ўсяго беларускага. Гэта яна надзяліла яго сардэчнасцю і непахіснай верай у нашу будучыню.

Памятае Сяргей той дзень, калі маці як бы дала яму жыццё яшчэ раз...

...Ён з бацькам і суседам паехаў у Докшыцы, гарадок, побач з якім знаходзіліся Таргуны, вёска, дзе нарадзіўся Сяргей. Наказала ім цётка забраць рэчы, бо ў час акупацыі немцы палілі вёскі, а ў начы партызаны прыходзілі рабаваць.

Злажылі яны сякое-такое адзенне на воз, і раптам з'явіліся партызаны. Бацька застаўся за хатай, а Сяргея з суседам прымусілі пайсці за возам. Праз нейкі час на кані падскочыў камандзір атрада.

— Адкуль рэчы? — пытаецца.

— Гэта маёй цёткі, — адказвае Сяргей.

— У начы ўсё паляць, дык мы і забралі, каб не прапала дарма вопратка, — растлумачыў сусед.

І павялі далей. За вёскай Таргуны кінулася да фурманкі маці Сяргея. Як птушка, ратавала яна жыццё свайму дзіцяц[illegible]

— Я [illegible]ду з возам! Вазьміце мяне, а яго адпусціце! Ён жа малы! Вазьміце маё жыццё, а яго пакіньце!

Доўга маліла і прасіла матуля камандзіра. Але ж дарэмна. Ён груба адштурхнуў жанчыну. Ды можа галашэнні [illegible] дапамаглі, ці Бог не хацеў ахвяры [illegible]апчуковага жыцця, бо праз нейкі час яго вярнулі дамоў. А суседа забралі.

Пазней Сяргей дазнаўся, што таго чалавека забілі. Не ведае і па сённяшні дзень Сяргей Карніловіч, што сталася б з ім, калі б не маці...

Як трапіў Сяргей Карніловіч у ЗША?

Калі немцы адступалі на Захад, шмат людзей яны вывозілі ў Нямеччыну. Апынуўся сярод іх і Сяргей. Быў у дзіцячым доме, затым у гімназіі імя Я. Купалы. Скончылася вайна. Не вярнуўся хлопец дадому... Ведаў, што там застаўся сталінскі рэжым, што нельга было і думаць, і дыхаць вольна. Пазней Карніловіч пераканаецца ў правільнасці свайго выбару. Калі паглядзець на жыццё сяброў, якія пасля вайны ўсё ж падаліся на Радзіму, то многія апынуліся за кратамі. А тут, на чужыне, ён меў мажлівасць размаўляць на сваёй мове, святкаваць беларускія святы, мог рабіць, што хацела душа. Праўда, калі прыехаў у Амерыку, дык два тыдні не мог знайсці працу. Вельмі шкадаваў, што не паехаў лепш у Канаду альбо Аўстралію. Пасля Сяргей упэўніўся, што добра зрабіў, застаўшыся ў Злучаных Штатах, бо ні ў адной краіне не адчуваў бы сябе такім шчаслівым і такім патрэбным людзям.

— Спачатку мы не мелі свайго прытулку, — прыгадвае Сяргей, — хадзілі на нямецкія ці італьянскія вяселлі. Але ж, прыгледзеўшыся, як іншыя будуюць сваё асяроддзе, прыйшлі і мы да пераканання, што нам неабходна мець нешта сваё, беларускае. Каб зберагчы нашу мову, традыцыі, песні, танцы, нашу культуру, нашу душу. Захаваць тое, што дае сілы і мэту жыцця, вылучае з асяроддзя і выклікае да сябе цікавасць і павагу іншых народаў і нацыянальнасцей. Як вядома, раней пра беларусаў не ведалі і лічылі іх расейцамі. Мы не маглі з гэтым пагадзіцца. Пачалі змагацца. Выдавалі свае часопісы, газеты. Зачалі фарміраваць свае беларускія арганізацыі, адкрывалі школы. Пабудавалі сваю беларускую царкву Жыровіцкае Божае Маці, у якой заўжды літургія ідзе на беларускай мове і ў якой мы кожную нядзелю молімся за беларускі народ.

...Аднойчы, едучы па прыватных справах, Сяргей звярнуў увагу на прыгожыя мясціны, як[illegible]гадалі яму краявіды Бацькаўшчы[illegible] Стаяла на тым месцы конегадоўчая ферма. І вырашылі беларусы адкупіць гэту зямлю. Сабралі грамадой частку грошай, частку пазычылі ў банку, а што не хапіла, даклаў Сяргей. Кастусь Калоша адкупіў дом, і пераехалі яны з К[illegible]ловічам на сваю зямлю. Запрапана[illegible] Сяргей назваць гэтае месца "Полацак". Так і вырашылі.

Калі я трапіла першы раз у Полацак і пабачыла фундамент, нават не магла сабе ўявіць, што праз год на гэтай раскапанай зямлі вырасце такі сучасны белы прыгажун, у зале якога беларусы ўсяго свету змаглі падаць адзін аднаму рукі...

Па розных прычынах і ў розныя часы выехалі беларусы з Бацькаўшчыны. Але ж не згубілі ў сваіх сэрцах любоў і пашану да яе. Хоць і вельмі прыгожая амерыканская зямля, і дастатак ёсць, і свабода, але ж, як сказаў вялікі Купала: "...не пазбыў усіх я бед — мне сняцца сны аб Беларусі". Так, не магла сціхнуць у Сяргея туга па Радзіме. Сніўся яму родны кут.

Аднойчы, ужо ў час "адлігі", напісаў ён ліст да цёткі. І хоць не адчуваў за сабой ніякай віны, але ж змяніў сваё імя, распытваючы, як маецца цётка, маці, бацька, сёстры. Цётка, жанчына разумная, здагадалася і аднесла пісьмо да Сяргеевай маці. Але ж Сяргей прасіў не пісаць, бо жыве за мяжой. Цяжка тады было ў краіне. Хто меў сваякоў у капіталістычнай дзяржаве, лічыўся амаль здраднікам. Дзякуй Богу, заглянула сонца і ў наша ваконца: у Савецкім Саюзе адбыліся змены. І змог Сяргей паехаць на Бацькаўшчыну.

Гэта было першае спатканне з бацькоўскім кутком. Што думаў ён у гэты час? Як успрыняў Бацькаўшчыну? Якія пачуцці апанавалі яго?

А пачуцці былі розныя: і радасць, і смутак... Радасць, што ходзіць па зямлі сваіх бацькоў, якая дала яму жыццё, дзе прайшло маленства і якая снілася яму амаль кожны дзень...

Сумна, што не пачуў беларускай мовы. Куды б ні пайшоў, усюды гаварылі па-расейску. Сумна, што сустрэў у гатэлі старэнькую бабулю-эмігрантку. Яна сядзела і ўвесь час плакала: старую не пускалі на зямлю, дзе нарадзілася, у Вілейку. Сумна ад таго, што ў параўнанні з іншымі краінамі, у нашай турызм быў вельмі прымітыўны. Але ж гэта была ягоная Бацькаўшчына, якую ён любіў і шкадаваў, як хворае дзіця.

...Пахадзіўшы крыху па Мінску, вырашыў Сяргей адпачыць. Раптам — стук у дзверы, прыходзіць чалавек з Глыбокага і кажа, што яго бацькі прыехалі на сустрэчу. 25 гадоў мінула ж з тае часіны — пэўна, што нікога не пазнаеш. Пастарэлі матуля, тата. Змаглі яны толькі суткі пабыць разам з сынам. А Сяргею хацелася пабачыць сваю вёску. У бюро абслугі Інтурыста яму паведамілі, што забаронена выязджаць са сталіцы. Так здарылася, што на яго шляху сустрэлася добрая душа беларусіна, які і дапамог спаткацца з зямлёй свайго маленства. Пазнаёміўся Сяргей калісьці ў Манрэалі з Лёнем Яўменавым. Пасябравалі. "Як, — кажа, — не наведаць Радзіму? Гэта тое ж самае, што ты і наогул не быў на Беларусі." І ўсю адказнасць узяў на сябе. Зранку прыйшла машына, і на 24 гадзіны Сяргей паехаў дамоў.

Праўда, там нікога не пазнаў, але ж калі называлі імя, то кагось успамінаў. Дома было спакойна, ціха, добра.

— Сабралася чалавек 40, — згадвае Сяргей. — Зрабілі маленькую гасціну. Некаторыя людзі выказалі задавальненне тым, што я прыехаў. Пазней і я, выпіўшы, як у нас кажуць, "балгарскага квасу", узяў слова: "Захаваў я сваю мову, культуру, ніколі не парываў з Беларуссю. Жыве ў мяне вера ў нашу Бацькаўшчыну, у тое, што Беларусь назаўсёды здабудзе сабе дзяржаўнасць, а яе народ стане паўнаўладным гаспадаром на роднай зямлі і будзе сам ісці ўласным шляхам. Спадзяюся, што атрымаецца менавіта так."

"Я вельмі шчаслівы, што маю дачыненне да Сяргея Карніловіча, — скажа пра яго пляменнік Слава. — Ён перавярнуў усе мае думкі і светапогляд, нават жыццё. З яго дапамогай я адчуў сябе сапраўдным беларусам!"

"Сяргей вельмі ахвярны чалавек, цудоўны арганізатар, увесь свой час ён прысвячае нашай калоніі, як не грамадскі кіраўнік, — гаворыць ягоны сябар Кастусь Калоша. — Хоць кампанія, у якой ён працаваў, пераехала ў другі штат, але Сяргей не пайшоў далей на працу, а ўвесь свой час прысвяціў грамадскай дзейнасці".

Цікавіцца Сяргей беларускім друкам, чытае ўсе часопісы, якія выходзяць тут, і асабліва на Бацькаўшчыне. А колькі дапамогі атрымалі ад яго людзі! Хто грошы, хто вопратку. Амаль сто вялікіх пачак Сяргей і Іра Каляда адправілі на Беласточчыну. А колькі радасці прынёс Сяргей моладзі, якая прыехала на з'езд. Усе яны атрымалі ад яго падарункі.

Акрамя таго, Сяргей цікавіцца гісторыяй, захапляецца творамі Караткевіча і Багдановіча, паважае класічную музыку. Ёсць у Сяргея мара: збудаваць на Полацаку царкву і адчыніць дом для састарэлых.

...І пакуль б'ецца сэрца Сяргея Карніловіча і яго шматлікіх сяброў — жыве Беларусь!

Наталля ВЯРБОЎСКАЯ.

г. Кліўленд, ЗША.

Фота А. КЛЕШЧУКА.

ЗАСТАВАЛІСЯ ЛЮДЗЬМІ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

архівах захавалася мноства дакументаў, што сведчаць пра гэта. Вось адзін з іх.

Генерал Атодза Ямада, які камандаваў Квантунскай арміяй, утрымліваўся ў лагеры № 48 (вёска Чэрнцы Іванаўскай вобласці). У канцы 1955 года ён сур'ёзна захварэў. Медыцынскую дапамогу яму аказвалі ўрач — капітан медыцынскай службы Меліцінская і санітарка Анісімава. І калі генерал Ямада быў датэрмінова вызвалены ад пакарання, яны суправаджалі яго ў дарозе аж да Находкі. Перад адпраўленнем у Японію генерал накіраваў пісьмо на імя маршала Варашылава з падзякай усім медыцынскім работнікам.

Можна прывесці і мноства іншых прыкладаў, калі медыцынскія работнікі абаранялі інтарэсы японскіх ваеннапалонных. У прыватнасці, 11 чэрвеня 1946 года сяржант Цунэюкі Сакамота, працуючы на шахце "Паўднёвая" Канскага рудаўпраўлення Краснаярскага краю, атрымаў смяртэльную траўму, імкнучыся папярэдзіць наезд гружанай ваганеткі з вугалем на конаважатага і каня. Адміністрацыя шахты паспрабавала перакласці ўсю віну за здарэнне на самога нябожчыка Сакамота. Аднак урач Дзянісава і фельчар Самец склалі свой уласны акт адносна акалічнасцей смерці Сакамота, адзначыўшы, што ён ахвяраваў сваім жыццём дзеля выратавання жыцця другога чалавека. Гэты акт і лёг у аснову вывадаў з выпадку смерці.

Неадназначна складвалася жыццё ў Расіі японскіх ваеннапалонных. Што і гаварыць, палон ёсць палон. Але ў чарадзе лагерных дзён, паводле прызнання саміх японцаў, знаходзілася месца праяўленню і глыбокіх чалавечых пачуццяў — спачування, узаемавыручкі, сяброўскай падтрымкі. Аб гэтым таксама ўсім нам не варта забываць.

Уладзімір ГАЛІЦКІ.

MARC CHAGALL, A POET

It is generally known that Marc Chagall was keen on poetry.

His book of verse was first published in France in 1968. He lived there from 1923. The book's printrun was a mere 238 copies. In 1975 it was supplemented with more works and published anew. Recently, a book of poetry by Marc Chagall was brought out in his homeland — Byelorussia. It comprises 26 poems written in two languages — Byelorussian and Russian. It also includes seven Chagall's colour reproductions ("The Blue House in Vitebsk", "Dedicated to My Fiancee", "Portrait of Vava", "Nu audesus de Vitebsk" and others,) as well as a lamenting letter, "To My City Vitebsk", which was published in a New York newspaper on February 15, 1944.

It is a tiny book (9.2 x 7 cm in size) with a jacket carrying a reproduction of Marc Chagall's celebrated picture "Juno and Peacock". It contains the artist's portrait and a photo of his hands. The first page carries the artist's epigraph "My canvases are my poems", which is a key of sorts to comprehending his poetical creativity inseparably linked with the painter's professional mastery. The author of the Byelorussian translation of the verse is Rygor Borodulin.

Needless to say, Marc Chagall the painter eclipses Marc Chagall the poet. Which is natural enough, for the artist's world renown prevails here. But all who appreciate Chagall as an artist would do well to get acquainted with his poetry and heed this trusting and vulnerable soul's confession.

Vasil Bykov put it aptly about Marc Chagall when he said: "One takes along in his life whatever was prepared by his childhood and homeland. It doesn't matter what his homeland is like — a know city or a God-forsaken village. They are equally precious to a sensitive heart."

Indeed, what could provincial Vitebsk mean to a celebrated artist like Marc Chagall? But it was namely Vitebsk that became an inexhaustible source for his art.

Marc Chagall's verse attests to the profundity of the author's feelings and his wise vision of life.

The Russian reader will be able to familiarize himself with Marc Chagall's poetry translated by Lev Berinsky who helped me a great deal in my work on the book.

Rygor BORODULIN

ENRICHING ONE ANOTHER

"Zapovit" is the name of the cultural-enlightening society founded recently in Byelorussia by the local Ukrainian residents.

This society is so new that barely all the Ukrainians living Byelorussia (approximately 290,000) know about its existence. But it is already quite popular. Not only Ukrainians but also Russians, Poles and Byelorussians came together to attend the "first evening" party at "Zapovit" which was devoted to the Ukrainian poet Taras Shevchenko.

"We were very happy about this," says the society's Chairman Mikhail Gumenny. "For 'Zapovit' was not conceived and founded so that we should become separated and hedge ourselves against those who live side by side with us; on the contrary, the purpose is to enrich one another through our national culture and the language. This is why one of our principal tasks is to study the Byelorussian language which unfortunately is rarely spoken today. So we are trying to make up for the gaps in our instruction and education but not to the detriment of studying the land where our roots are — Ukraine."

Mikhail Gummenny has a good command of his native Ukrainian language and of Byelorussian. For ten years now he has performed with the Tsitovich State Academic Choir of the BSSR singing Byelorussian folk songs. Now Mikhail hopes that Ukrainian songs will also be sung by the amateur singers of the society which intends to take part in all cultural events in Byelorussia.

"The Byelorussian Ukrainians include poets, painters, and masters of applied arts sustaining Ukrainian folk traditions," says M. Gumenny. "We also want to teach our children to do what our ancestors did; we shall try to set up a Sunday school for all wishing to gain new knowledge under the auspices of our society."

The members of the society react painfully to the interethnic conflicts erupting in some regions of our country. Opposing any manifestations of nationalism they want, through the knowledge of the histories, cultures and languages of the two peoples, to further the cultural and enlightening activities of the Byelorussian Cultural Foundation under whose aegis the "Zapovit" society has been formed.

Natalia ANATOLIEVA

FOR THOSE WHO TREASURE THE MOTHER TONGUE

Our Word is the name of a new periodical that has started to appear under the aegis of the Society of the Byelorussian Language named after Francisk Skorina.

As is clear from the address to the readers the new publication is designed, like the Society itself, to "work to enhance the authority and prestige of the Byelorussian Language, to foster respect and love for it, so it will sound bold and be an equal in the land of its great creator — the Byelorussian people".

Editor of the English Page
E. MILOVANOVA.

A Mundane Castle

Photo of A. KALYADA.

CULTURE AND DIALECTICS

The East-Slavonic cultures, including Russian and Byelorussian, are related by their origin and both have experienced the impact of two trends — the rapprochement and assimilation of cultures and, at the same time, safeguarding their uniqueness and originality. It would be erroneous to ignore this circumstance, as was the case in the 1950s when only bringing cultures closer together was declared "natural".

Cultural development is an involved and contradictory process, one reflecting active interaction of the real and the ideal, the material and spiritual, the objective and the subjective, the specific and the general. Significantly, the spiritual normally prevails in the development of a culture, while at the peak of its flourishing the spiritual and material merge into a single and harmonious whole. But in the period of cultural degradation and decay spirituality slackens noticeably and the material becomes prevalent.

Incidentally, these regularities were observed before in antique and then in medieval Europe. If was the same essentially for the East-Slavic areas as well. Already the Kievan Rus period saw unifying trends resulting from the disintegration of the pagan world outlook and vision. It was replaced by the ideology of Christianity, which was progressive then. This ideology came about in Western Europe on the basis of a thousand-year-old highly advanced antique civilization and matched a relatively high level of material culture. On the territory of the East-Slavic peoples, however, this ideology encountered a yet inadequately developed material base. As a result, the Christian idea proved somewhat too utopian here. Therefore, to surmount the Kievan princes' feuds, Vladimir the Holy had to resort to arms in order to realize this idea's unifying power. Indeed, Kievas Rus was a "flourishing state" only in the chronicles. It was thus depicted to please the pr[illegible]. In reality, there shortly, e[illegible]ed conflicting trends and ultimately a period of feudal disunity. For a long time, official historiography referred to this period as one of decay. Actually in that period there was a flourishing r[illegible]al social entities and their c[illegible]es. Under the circumstances, the utopian Christian idea was brought, one way or another, into conformity with the peoples' actial lifestyle. his harmony of ideal and real aspects manifested itself even in the social and political life. This is clearly confirmed by the history of the Polotsk principality which was the heart of the Byelorussian nationhood and its culture.

Thus, the emergence of the Byelorussian nation and culture is associated not so much with the transfer of the territory to the Grand Dukedom of Lithuania (this only contributed to the development of characteristic Byelorussian traits) as with an inner and logical socio-historical necessity.

Subsequent events led to the unification of Byelorussia's lands within the Russian Empire which by that time had become, as Lenin put it, a prison of peoples, and in 1917 it exploded, as it were, not only due to social-class contradictions but the national liberation struggle as well.

After the year 1917 a new historical period began. The socialist ideology borrowed from the more advanced West, inspired the subjectively sincere but objectively utopian dream of creating a single international entity unified within a single power of proletarian dictatorship. This idea did not fit in entirely with the historical and economic reality. Under Stalin it was imposed by state coercion. It is no wonder therefore that soon afterwards convergent trends were replaced by divergent ones which had long accumulated and lastly manifested themselves in the perestroika period. As a result, this process is seen by some as something resembling decline, like back in the 13th-15th centuries. Socially and culturally, it is manifested in the reviving national cultures, while politically it is seen in the desire for state sovereignty and economic independence. That is, for harmony between the national and the universal human. This alone can ensure social well-being and meaningful development of Russian, Byelorussian and other cultures - egual and unique.

INTERNATIONAL SCHOOL OF BYELORUSSIAN PHILOLOGY

Today Byelorussia is taking an active part in the process of world integration. We can say that Byelorussia is a "door" to the Europe for the Easten Slavs. The Byelorussians themselves emphasize that Byelorussia has given the world much, but the world knows little about it. In order that the people all over the world should know much more about our motherland, about its history and original culture, the school of the Byelorussian language, literature and culture is organized and will be working 3-29 July 1991 and 1-25 August 1991 in Byelorussia.

The International School of the Byelorussian philology is opened in the Byelorussian State University in Minsk. It is an independent educational centre working under the conditions of self-finance and self-sufficiency. The calculations will be made on leaving school according to the provided services. The guarantee of payment does not give rise to doubs.

If you want to study the culture of one more Slavonic nation, to add to your knowledge, to get new impressions, to get to know the scientists of different countries, you are welcome to us.

We are sure you will not regret the incident.

You are welcome to Minsk!

School principal

FOR MORE DETAILS CONTACT:
220088 Minsk-88,
Zacharov Street, 59,
The International School of the Byelorussian philology
Telefax (0172) 265940
Phone 27-30-14
Telex 252385 PAMMA

ПІСЬМЕННІКІ «БЕЛАВЕЖЫ» НА СТАРОНКАХ «ГОЛАСУ РАДЗІМЫ»

БЕЛАРУСКІ ПАРНАС У РП

Беларускае літаратурнае аб'яднанне "Белавежа" было створана ў 1958 годзе ў Беластоку. Некалькі гадоў яно працавала пры рэдакцыі штотыднёвіка "Ніва". Ад 1962 года сталася адной з галін дзейнасці Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства. У шасцідзесятыя — сямідзесятыя гады ГП БГКТ атрымлівала фінансавыя сродкі на выдавецкую дзейнасць. Даволі рэгулярна выдаваліся індывідуальныя зборнікі "белавежцаў", літаратурныя альманахі, праводзіліся ў беларускім асяроддзі на Беласточчыне аўтарскія сустрэчы. У васьмідзесятыя гады, калі Беларускаму таварыству абмежавалі фінансы, пагоршылася і выдавецкая дзейнасць.

Пачаткам выдавецкай дзейнасці членаў літаб'яднання быў зборнік вершаў 17 аўтараў "Рунь", выдадзены ў 1959 годзе. У 1963 годзе выйшаў з друку зборнік вершаў і апавяданняў для дзяцей "Мой родны кут". Альманахі "Белавежа" былі выдадзены ў 1965 і 1972 гадах.

Выйшлі таксама з друку індывідуальныя зборнікі вершаў "белавежцаў": Алеся Барскага "Белавежскія матывы", "Жнівень слоў" і "Блізкасць далёкага", Віктара Шведа — "Жыццёвыя сцежкі" і "Дзяцінства прыстань", Янкі Чыквіна — "Іду", "Святая студня", "Неспакой" і "Сонечная вязь", Міхася Шаховіча — "Праміланне", а таксама Сakрата Яновіча зборнік апавяданняў і аповесцей "Загоны". У тым часе паявіўся паэтычны томік Ірыны Баравік — "Супраць ветру".

Цешыць той факт, што з кожным годам узрастае зацікаўленне творчасцю "белавежцаў" у Савецкай Беларусі. У 1973 годзе выдавецтва "Мастацкая літаратура" выпусціла ў прыгожым афармленні зборнік твораў 17 аўтараў "Літаратурная Беласточчына" з цёплым уступным словам Уладзіміра Казберука "Песні Белавежы". У 1976 годзе тое самае выдавецтва выпусціла ў свет паэтычныя зборнікі А. Барскага — "Мой бераг" і В. Шведа — "Дружба". Крыху пазней паявілася "Пожня" Васіля Петручука.

Нягледзячы на цяжкасці і перашкоды, якія паявіліся ў васьмідзесятыя гады, беларускі літаратурны рух у Рэспубліцы Польшча мае сваю ўнутраную дынаміку. Восем "белавежцаў" на аснове выдадзеных кніжак прыняты ў Саюз польскіх пісьменнікаў. Многія чытачы ў Рэспубліцы Польшча і за мяжою выдаюць індывідуальныя зборнікі, літаратурныя альманахі і літаратурныя часткі ў беларускіх календарах.

У кантэксце змен, якія адбываюцца ў РП, даспявала ідэя атрымання самастойнасці беларускай літаратурнай арганізацыі. У жніўні 1990 года ваяводскі суд у Беластоку зарэгістраваў Беларускае літаратурнае аб'яднанне "Белавежа" як юрыдычна самастойную адзінку, якая мае права да дзейнасці, прадбачанай прынятым статутам. Беларускі рух у Рэспубліцы Польшча ўзбагаціўся яшчэ адной, тым разам творчай арганізацыяй. Будзе яна садзейнічаць далейшаму развіццю і ўзбагачэнню творчых здабыткаў беларускага асяроддзя ў супрацоўніцтве з беларускімі і польскімі літаратурнымі арганізацыямі.

Зараз Беларускае літаратурнае аб'яднанне налічвае 34 члены. Старшынёю выбраны Янка Чыквін. Праўленне літаб'яднання прыняло пастанову праводзіць штомесячныя беларускія літаратурныя сустрэчы. Першая адбылася ў кастрычніку мінулага года.

Варта адзначыць, што апошнім часам былі выдадзены зборнікі паэзіі Надзеі Артымовіч — "Сезон у белых пейзажах", Зосі Сачко — "Над днём пахіляна" (на бельскай гаворцы), Уладзіміра Гайдука — "Блакітны вырай", а таксама кніжка прозы Янкі Целушэцкага — "Імгненні" (аўтар выдаў яе за ўласныя фінансавыя сродкі). Хутка выйдзе з друку паэтычны томік Віктара Шведа — "Родны схоў".

Як кожная творчая арганізацыя, Беларускае літаратурнае аб'яднанне патрабуе на сваю дзейнасць фінансавых сродкаў. Члены БЛА "Белавежа" спадзяюцца на дапамогу не толькі з боку Міністэрства культуры і мастацтва РП, але таксама Міністэрства культуры БССР, таварыстваў "Радзіма" і "Бацькаўшчына", ды ўсіх людзей добрай волі.

Янка ЦЕЛУШЭЦКІ.

Янка ЦЕЛУШЭЦКІ нарадзіўся ў 1944 годзе ў вёсцы Новае Ляўкова Беластоцкага ваяводства. Скончыў Варшаўскі універсітэт. Зараз працуе журналістам у "Газэце Вспулчэснай" і супрацоўнічае з беларускім тыднёвікам "Ніва".

"Імгненні" — гэта загаловак яго першай кнігі. У яе ўвайшлі апавяданні ды лірычная проза. Прапануем увазе чытачоў творы Янкі ЦЕЛУШЭЦКАГА "Апошні след" і "Я хацеў бы быць ветрам".

Я ХАЦЕЎ БЫ БЫЦЬ ВЕТРАМ

**Я хацеў бы быць ветрам —
блуднікам вечным
і мець свой час і сваю даль.
Я хацеў бы быць ветрам,
каб узляцець да аблакоў, да рук сонца
і вярнуцца адтуль у разлогі
жытнёвыя.**

**Я хацеў бы быць ветрам,
шумець весела ў соснах мядзяных
ды акунуцца ў мяккія рукі траў.
Я хацеў бы быць ветрам-непаседай
і блукаць, блукаць па свеце,
усё дагнаць і ўсё пабачыць.
І, стаміўшыся гонкаю,
паплыць удаль у соннай лодцы,
прыкрыўшыся мяккай імглою.**

АПОШНІ СЛЕД

Зямля рабілася ўсё бялейшай і бялейшай. Шумеў вецер у галінах дрэў, злосна выў у правадах, бразгаў веснічкамі ля хат і гнаў па белай роўнядзі поля белыя халодныя камы снегу. Надвечар на двары станавілася цішэй і палягчэў мароз. Толькі сумётамі белымі-белымі, сіняватымі, з высокімі грэбнямі замяла завіруха дарогі, палі і маўкліва-акалелыя хаты. Над лесам, што падыходзіў да ракі Віці, ружовым полымем зыходзіў круглы месяц, робячы ўсё больш святлейшым наваколле. Дарога, што гублялася ў сумётах, стаяла апанаваная застылай цішынёй, над ёй сталі чорныя магутныя ствалы дрэў у белым убранні з бліскучых сняжынак. За шчокі прыемна шчыпаў марозік, тугая зямля аддавалася пад нагамі ціхім звонам. З неба нясмела па-ранейшаму падалі сняжынкі. Адна з іх упала на чалавека, які, павольна рухаючыся, ішоў па дарозе, здалёк нагадваючы адзінокі ствол дрэва, што стаіць сярод поля. Чалавек не спяшаў, хаця ноч даўно ўсё спавіла ў сіняватую шэрасць. Вось ужо велізарная кучматая сасна адзінока стаіць воддаль на снежным узвышшы, што недалёк Круглага Ляска. Крокі яго застылі на момант, быццам застылае вецце прыдарожных бяроз, і, відаць, чалавек прыслухоўваўся да спакойнага шолаху ночы. А вось і першыя хаты ягонай роднай вёскі, дзе правёў маладыя гады яшчэ да вайны, сваю маладосць. Гэты ўспамін сэрца напоўніў яго нечым ласкавым і прыгожым. Усё блізкае і знаёмае. Вось ён ля веснічак ацалеўшага дома, дзе напэўна жывуць яго сын Раман і яго жонка Галя. Адкуль жа ведае незнаёмы чалавек пра Рамана і Галю, як самых блізкіх і што яны іменна тут жывуць?! Сцяпан Ларывончык, гэта ён сам. Ён мае пасівелыя скроні пад шапкай-вушанкай, і павольнасць яго рухаў надае яму старэчы выгляд. Яму даў[illegible] пераваліла на пяты дзесята[illegible]оў. Але з выгляду можна даць больш. Таму што яго вонкавы выгляд і нейкі ўнутраны цяжар перажыванняў робяць яго амаль дзядуляй.

Сцяпан затрымаўся даўжэй ля дома, дзе жыў яго сын, лёгка дакрануўся да акна, і вочы яго ўпіліся ў цемрадзь шыбін. Дома ўсе спалі мірным сном. Недзе толькі забрахаў сабака адзін, другі і залівісты гул уздрыгануў цішыню ночы. Чалавечая постаць прыпала да акна шчыльна-шчыльна і злілася з ценем хаты. У вочы яго кінуўся лад і парадак. Агарод, панадворак і забудаванні, якія некалі належалі яму, вёў цяпер прыкладна яго адзіны родны сын, Раман. І сэрца заныла, нешта лагоднае і прыемнае апанавала чалавека. За шчасце сына адзінага, што мог толькі быць сведкай яго хвалюючых год і напамінаў яму ранейшае жыццё. Нейкі страх яшчэ авалодаў яго думкамі перад сустрэчай з чалавекам, то з другой стараны гарачая бацькоўская любоў да сына даводзіла да таго, што ён забываў і на страх, і на сваё гора. Сын працуе на ягонай гаспадарцы. Жонка яго, Галя, — настаўніца мясцовай школы. Мужчына доўга потым глядзеў на вёску, дзе нарадзіўся і правёў шмат гадоў. Тут пэўна забылі аб ім. Не ведаюць, што ён пасярод ночы турбуе цішыню вёскі. Сын пэўна думае, што загінуў ягоны бацька ад нямецкай кулі, як у канцы вайны намагаўся перайсці да партызан. У вачах на момант узнік вобраз Галі. Ён у пачатку вайны быў пасрэдным віноўнікам смерці яе маці. Не збярог яе ад куль паліцаяў, калі стала ў абарону дачкі, яе дзявочага гонару.

Сцяпан быў солтысам, а потым... сам не можа ўявіць сабе, як стаў паліцаем, нямецкім паслугачом. Праўда, адгукнулася душа вырадка, калі з дымам ішлі хаты вёскі, якую нямецкія бандыты не хацелі пакінуць на паверхні зямлі. Але зноў па яго спіску ў Нямеччыну забралі дзяўчат і юнакоў на работу, або на смерць. Сцяпан бяздушнымі вачыма глядзеў, як гарэлі вёскі, на зверствы немцаў над мірнымі людзьмі. Тады нават на момант не прыйшло ў галаву: а што далей?.. Калі кончыцца вайна. Не, немцы былі ў яго ўяўленні ўсемагутнымі на зямлі. Што далей?..

Вось змецен агнём апошні след гітлераўскіх непаседаў. Скончылася вайна, людзі ўжо не ваявалі, сыходзіліся рассыпаныя сем'і, аджывалі гарады, не дыміліся толькі яшчэ коміны заводаў, не было людзей, якіх заграбастала ў свае кіпцюры вайна, што цёмнай-цёмнай навальніцай прайшла па краю, па цэлым свеце забірала жонак, дзяцей, воінаў, разбурала гарады і сёлы.

Цёмная постаць на фоне рамы акна ўсё яшчэ не развітваецца з тым, што прайшло і сплыло ў кашмары. З такім жа душэўным цяжарам роздумаў за сваю нечалавечнасць, здраду блізкіх, за папялішчы вёсак, роднай зямлі і нялюдскія зверствы Сцяпан ідзе назад, каб не цярушыць людскога вока. Ізноў абступае яго бясконцая шыр спавітых сумётамі палёў. Так ён прыходзіць не першы раз у вёску, дзе цяпер той, што астаўся на вызваленай зямлі, аддаўся непераможнаму, шчасліваму жыццю. Яго вочы ловяць папялішчы дамоў, а вушы — крыкі бітых, катаваных людзей. Жудасныя водгукі чуюцца ў яго душы і не даюць яму спакою.

Учора ўбачыў праз акно, як Галя клала спаць сына. Ён такі падобны на Рамана, а нават мае ў сабе нешта характэрнае толькі Ларывончыкам. Сцяпану так і хо[illegible]ца ўзяць унука на рукі... Аднойчы нават замарылася наведаць сына і нявестку.

...Здалёк ад людскога вока Сцяпан адыходзіць у лес, на Воў[illegible] паляну. Але сёння шт[illegible] адлягло на душы, лягчэй [illegible]рабілася на сэрцы. На момант бліснуў агеньчык надзеі, што можа калі ўсё ж такі ўдасца аклікнуцца сыну. Бясконцыя шэрыя досвіткі сыходзілі ў ранне. У канцы хат ужо над стрэхамі пацягнуўся белаваты дым з коміна і разбягаецца ў марозным развіднеўшым паветры навокал пакрытага наледдзю вецця бярозы. Вецер заціхае. Сцяпана ціхім шэптам вяршынь сустракае стары бор. У далечыні засталіся заснежаныя палі. Ізноў горыч адчуванняў жыцця і самотнасці і страху перад сустрэчай са знаёмымі людзьмі, нібы паводка, затапіла бяссільную душу далавека. Без прасветліны, без надзеі, ніякай помачы з людской стараны, здавалася, не было, не было... Жонка яго памерла ў першыя гады вайны, пакінуўшы яму адзінага сына, Рамана.

Не было палёгкі, калі ад світання да змяркання працаваў з жонкай у полі. Вельмі хацеў узбагацець. Калі прыйшлі немцы, усё абабралі. Паіў немцаў, каб хоць што-небудзь аставілі. Тыя цяжкія гады лёгкай павуцінай леглі на скроні. Вайна павярнула яго з правільнай дарогі. Калі стаў солтысам, да сына яго даходзілі чуткі, што бацьку яго бачылі разам з тымі, што адбіралі хлеб ды ўсякую жывёлу ў сялян. Ці ж не крыўдна сыну за бацьку?..

***

Надыходзіла вясна. Але яна не радавала Сцяпана. І хаця жыццё бурліла на новы лад, яму было не да таго. "Што рабіць?" — вось пытанне, што нарадзілася ў доўгім роздуме пад шолах бору. Яно, як воблеск агню ад крэсіва, мільганула ў галаве. Яно так прыгнятала Сцяпана. І вось аднойчы ўсё было вырашана канчаткова: аддацца лёсу, наведаць сына ў апошні раз ды расстацца з усім родным і блізкім...

***

Світала. Дзьмуў цёплы свежы вецер, і пад яго павевамі на заснежаных палях увачавідкі раслі праталіны. Сцяпан ішоў у вёску да сына. Раман не адразу пазнаў яго. Што гэта, сон ці з'ява? Позіркі іх сустрэліся і на момант затрымаліся.

— Галя, — сказаў Раман, — гэта мой бацька.

Яна насцярожана паглядзела на барадатага мужчыну. Пасля пачала будзіць сынка, каб завесці ў садзік. Бацька і сын асталіся самі дома. Нялёгкая была размова тых амаль зусім чужых людзей... І стары зразумеў, што за яго віну няма прабачэння. Калі прыцямнела, лес яго зноў пацягнуў да сябе. Якраз пачаў церусіць ціхі сняжок над Віцяй. Затым паднялася завіруха.

Яна замяла след мужчыны на вузкай пакручанай сцяжынцы, якая вілася ўзбоч дарогі.

***

За лесам беглі марозныя чыгуначныя рэйкі. На станцыі спыніўся поезд. Паравоз моцна пыхкаў, і ахапкі белай пары застывалі ў паветры. У вагон увайшоў чалавек і адразу адвярнуўся ад пасажыраў, каб ніхто яго не пазнаў. Паравоз зрабіў рывок, і свісток прарэзаў паветра. Сцяпан кідаў раз-пораз позірк у акно. Снег на шыбе адтаяў, і буйныя кроплі вады аплывалі па ёй, быццам плакалі. Звісала шэрае неба, і свет здаўся нейкі жудасны. Вось пералесак, далёкія хутары. Вось пачнецца ўзгорак, а потым круты спуск. Сцяпан прыліп да дзвярэй і... на ўсёй хуткасці поезда выскачыў. У вачах яго бліснула маланка, і ўсё адышло ў забыццё...

ЁСЦЬ ПРАЦА ДЛЯ КРАЯЗНАЎЦАЎ

Чаго толькі не зведала гэта зямля! У сярэднія вякі тэрыторыя цяперашняй Пружаншчыны была арэнай шматлікіх бітваў, па ёй не раз прайшлі паходам кіеўскія і галіцка-валынскія князі, татары і літоўскія феадалы. Як сцвярджае гісторык і пісьменнік мінулага стагоддзя Ю. Крашэўскі, у канцы XIII — пачатку XIV стагоддзяў, ратуючыся ад крыжаносцаў, на гэтыя землі праніклі балцкія плямёны прусаў. Паселішча, якое яны заснавалі на месцы цяперашняга горада, атрымала назву Прусаны ці Прусіяны. У 1433 годзе ўпершыню ўпамінаецца ў пісьмовых крыніцах Прушанская воласць.

Шмат вады ўцякло з тых часоў, калі Пружаны былі ўласнасцю маршалка польскага сейма Вацлава Касцевіча, а пазней польскай каралевы і вялікай княгіні Літоўскай Боны Сфорцы. Тады горад быў буйным гандлёвым цэнтрам, штогод тут праводзіліся чатыры кірмашы.

Да пачатку XVII стагоддзя Пружаны — буйны рамесніцкі цэнтр, вядомы вытворчасцю чорнаглянцаванага посуду і кафлі. Мала што нагадвае ў сучасных Пружанах пра былую славу горада, пра гераізм і мужнасць яго жыхароў. Многа трэба будзе папрацаваць цяперашнім жыхарам Пружан, каб вярнуць з забыцця імёны сваіх таленавітых продкаў, каб захаваць памяць пра тых, хто руплівай працай на карысць Бацькаўшчыне праславіў гэту зямлю. На шчасце, жывыя яшчэ людзі, якія памятаюць свайго славутага земляка Рыгора Шырму. Захаваўся будынак гарадскога вучылішча, дзе ён вучыўся, а таксама царква, д[illegible]малады і апантаны музыкант кі[illegible] хорам.

НА ЗДЫМКАХ: царква Аляксандра Неўскага ў Пружанах, дзе працаваў Р. Шырма; Алена ГАРЭЙКА — суседка Шырмаў у вёсцы Шакуны; музей славутага земляка ў школе мастацтваў; будынак былога гарадскога вучылішча, дзе займаўся Р. Шырма.

Фота С. КРЫЦКАГА.

УДАЛАЕ «ПАЛЯВАННЕ» Валерыя РУБІНЧЫКА

ФІЛЬМ ПАЧЫНАЕЦЦА З РЭЖЫСЁРА

Вядомага беларускага кінарэжысёра Валерыя Рубінчыка ў Мінску застаць таксама цяжка, як і адшукаць на "здымачнай пляцоўцы", якой у апошнія гады зрабіліся Англія, Германія, Аўстрыя, а зараз ужо і Грэцыя. Калі Валерый з'яўляецца ў нашай сталіцы, ён не спяшаецца на родную студыю "Беларусьфільм", а спярша накіроўваецца ў тэатр-студыю кінаакцёра, дзе ў яго шмат сяброў сярод артыстаў, дзе ён ставіць свае спектаклі-"прымеркі" да будучых карцін, як гэта здарылася, напрыклад, з "Камедыяй аб Лісістраце". Але пра гэта ніжэй...

Неяк Якаў Сегель, рэжысёр, у майстэрні якога ва Усесаюзным дзяржаўным інстытуце кінематаграфіі займаўся В. Рубінчык, сказаў: "У Валерыя свой твар". Вядома, мелася на ўвазе непаўторнасць у працах, іх арыгінальнасць. "Свой твар" бачны ўжо ў першым аматарскім фільме Валерыя "Восеньскі эцюд", знятым ім яшчэ да паступлення ў інстытут. На фестывалі аматарскага кіно ў Югаславіі гэта стужка прынесла будучаму майстру "бронзу". Была яна адзначана прэміямі і дыпломамі на ўсесаюзным і рэспубліканскім аглядах.

Многія ў юнацтве мараць аб кінарэжысуры, але далёка не ўсе ўяўляюць, што гэта такое. Валерый добра ведаў, што такое кіно, тэатр, мастацтва. Ён нарадзіўся ў артыстычнай сям'і, дзе толькі і гаварылі аб сцэне, п'есах, ролях. З ранніх гадоў з-за куліс ён прагледзеў амаль усе п'есы рэпертуару тэатра, у якім "ззяла" яго маці, чароўная і непаўторная Зінаіда Браварская. Бацька Валерыя, у той час дырэктар Рускага драматычнага тэатра БССР, падаграваў у сыне любоў да тэатра. Але кіно прыцягвала Валерыя больш, чым падмосткі сцэны. Ён цвёрда вырашыў стаць кінарэжысёрам, паступіць у славуты УДІК і здымаць фільмы. І тады бацька [illegible]ыў для Валерыя аматарскую кінакаме[illegible]

Ва Усесаюзны дзяржаўны інстытут кінематаграфіі Валерый паступіў не адразу. Спачатку ён стаў студэнтам Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Вучыўся ў Мінску і адначасова ўпарта "асаджаў" УДІК. Пасля т[illegible] спроб студэнт усё ж дабіўся свайго, бы[illegible]ыняты на другі курс рэжысёрскага факультэта.

У "вялікім" кіно Валерый Рубінчык дэбютаваў на студыі "Беларусьфільм" экранізацыяй паэмы Янкі Купалы "Магіла льва". Таленавітая работа запомнілася гледачам прыгажосцю кадраў, узнаўленнем быту славян XII стагоддзя, арыгінальнасцю задумы. І ўсё ж... І ўсё ж не ўсё ўдалося пастаноўшчыку ў гэтай стужцы. Справа ў тым, што кінематограф ужо неаднойчы звяртаўся да тых далёкіх часоў. І карціны так ці інакш аказалі ўплыў на першы вялікі фільм Валерыя Рубінчыка. Не, ён не быў першаадкрывальнікам "невядомай зямлі".

Карціна "Магіла льва" адкрыла маладому рэжысёру шлях у вялікі кінематограф, аднак В. Рубінчыка ўжо захапіла тэлебачанне. Гэтаму былі прычыны. Па-першае, хацелася выпрабаваць свае сілы ў невядомым яму мастацтве — тэлевізійным фільме. Па-другое, тэмы, прапанаваныя яму тэлебачаннем, былі зусім непадобнымі на тое, што ён рабіў да гэтага ў кіно. На добрым літаратурным сцэнарыі В. Рубінчык робіць вельмі тонкую, філігранна адточаную экранізацыю класічнай аповесці І. Тургенева "Гамлет Шчыгроўскага павета". Крытыка ў той час, гаворачы аб вартасцях карціны, адзначала, што пастаноўшчыку здзіўляюча дакладна ўдалося паказаць дваранскае памесце, у якім быццам бы матэрыялізаваўся сам час.

На тэлебачанні В. Рубінчык спрабуе свае сілы і ў жанры дэтэктыва, яшчэ не ведаючы таго, што хутка той зойме пануючае месца як у кіно, так і на ТБ. Блакітны экран узбагачаецца "Апошнім летам дзяцінства" — прыгодніцкім фільмам з часоў грамадзянскай вайны. На жаль, стужка атрымалася няроўнай, некалькі эклектычнай, раскіданай і прайшла амаль непрыкметна для гледачоў, не пакінуўшы яркага следу і ў творчасці самога рэжысёра.

Пра ваеннае дзяцінства і наступны фільм Рубінчыка — "Вянок санетаў", які ён здымае на "Беларусьфільме", але ўжо не для ТБ. Карціна расказвае пра тое, як два падлеткі рвуцца на фронт і праўдамі і няпраўдамі, пераадольваючы мноства перашкод, дасягаюць сваёй мэты.

Калі "Вянок санетаў" можна назваць хронікай чалавечых лёсаў на вайне, дык наступная карціна Валерыя Рубінчыка "Дзікае паляванне караля Стаха", пастаўленая па цудоўнаму твору Уладзіміра Караткевіча, аказалася поўнай супрацьлегласцю фільму аб падлетках ваенных гадоў.

"Дзікае паляванне..." адносіцца да гатычнага фільма. Для гэтага жанру, дарэчы, вельмі рэдкага ў нашым кіно, важным з'яўляецца месца дзеяння. Яно павінна быць асаблівым. Калі ў "Вянку санетаў" пераважаў матыў дарогі, што надавала стужцы дынамічнасць, дык у "Дзікім паляванні..." дзеянне статычнае, быццам бы застыла ў інтэр'ерах сярэдневяковага замка, які палохае злавеснымі легендамі і зданямі. Герояў гатычнага жанру, а значыцца і стужкі пра караля Стаха, прыгнятаюць праклёны, выкліканыя злачынствамі продкаў гэтага радавога гнязда.

Гаворачы пра фільм "Дзікае паляванне караля Стаха", хочацца асабліва адзначыць, што готыка і фальклорная д'ябальшчына не што іншае, як прыём, які дазваляе як пісьменніку У. Караткевічу, так і пастаноўшчыку фільма В. Рубінчыку глыбей раскрыць тэму твора: душа чалавека, яе прыгажосць і багацце, сіла чалавечага духу, не зломленага страхам.

Атрымаўшы больш за дзесятак узнагарод на розных кінафестывалях за карціну "Дзікае паляванне караля Стаха", Валерый Рубінчык прыступае да пастаноўкі свайго першага фільма на сучасную тэму — "Культпаход у тэатр". Карціна была больш чым холадна сустрэта гледачамі і прэсай. Падставы для гэтага былі. Увесь фільм манатонны, пазбаўлены знешняй дынамікі, героі яго статычныя, а самі дзеянні ў многім нагадваюць тэатр абсурду. Праблемы творчыя і праблемы маральныя, этычныя пераплятаюцца ў лёсах людзей, у іх свядомасці.

Не прынёс лаўраў В. Рубінчыку і вострасюжэтны фантастычны фільм "Адступнік", які даследуе маральную праблему адказнасці вучонага за лёс свайго адкрыцця. Карціна пастаўлена з размахам, з удзелам некалькіх замежных студый. У аснову фільма пакладзены папулярны ў свой час фантастычны раман "Пяць прэзідэнтаў" Паўла Баграка, які аб'яднаў у сабе сацыяльны гратэск, фантастычную прытчу і філасофскую алегорыю. І ўсё ж, нягледзячы на дэфіцыт кінафантастыкі на нашых экранах, фільм "Адступнік", пастаўлены на дабротнай драматургічнай аснове, з таленавітай рэжысурай і з цудоўнымі выканаўцамі як галоўных, так і другарадных роляў, поспеху ў гледачоў не меў і хутка пакінуў кіназалы, стаўшы набыткам клубаў аматараў "цяжкага" кіно.

Непаразуменне, паўпоспех дзвюх апошніх стужак прымусілі В. Рубінчыка шукаць новыя шляхі. Ён пераходзіць у студыю кінаакцёра і на яе сцэне ставіць па творах антычнага камедыёграфа Арыстафана "Камедыю аб Лісістраце". Поспех спектакля перавысіў усе чаканні пастаноўшчыка і калектыву тэатра-студыі. На кожным прадстаўленні — аншлаг, білеты раскупляліся імгненна на некалькі спектакляў наперад, аматары і знаўцы сцэнічнага мастацтва прыязджалі з іншых рэспублік, каб трапіць на "Лісістрату". Спектаклем зацікавіліся замежныя кінафірмы. Хутка ад "Масфільма" паступіла прапанова экранізаваць камедыю Арыстафана. У гэтай рабоце прынялі ўдзел грэчаская студыя "Інтэрстудыё" і англійская "Пасейдон прадакшыз".

Здавалася б, усё складвалася для пастаноўшчыка найлепшым чынам: здымкі ў Грэцыі; вялікія сумы, выдзеленыя замежнымі прадзюсерамі, забяспечвалі высокія тэхнічныя якасці будучай стужкі; найлепшая каляровая плёнка, сучасная апаратура... Аднак былі і абмежаванні, звязаныя з сумеснай пастаноўкай, што ў канчатковым выніку і адбілася на мастацкай якасці ўсёй карціны. Так, напрыклад, В. Рубінчыку было адмоўлена ў запрашэнні акцёраў тэатра-студыі, якія па сутнасці і зрабілі ў Мінску спектакль. Нягледзячы на ўсе непрыемнасці, В. Рубінчык усё ж здолеў зняць фільм з бляскам і элегантнасцю.

Сёння Валерый Давыдавіч зноў на здымках новага фільма. А побач яго сябры, аднадумцы, творцы. Усіх іх аб'ядноўвае любоў да свайго мастацтва — мастацтва кіно, якому яны верна служаць. На здымачнай пляцоўцы вакол Валерыя Рубінчыка заўсёды нейкі своеасаблівы мікраклімат, які станоўча ўздзейнічае на людзей, абуджае ў іх жаданне жыць і працаваць з вялікай аддачай.

Яўген КРУПЕНЯ.

крынічка

Змітро БЯСПАЛЫ

ЯК ВАЎКА АШУКАЛІ

КАЗКА

У аднаго селяніна, які жыў каля Сіняга лесу, быў вялікі хлеў. У тым хляве ён трымаў карову, быка, авечак, курэй і гусей. Спакойна гаспадарыў круглы год — летам і зімою.

Ды вось у лесе, недалёка ад сядзібы, завёўся Воўк Шэры Бок. Вечна галодны, як і ўсе ваўкі, надумаўся ён украсці ў селяніна Быка. Пракраўся да хлява, прагнымі вачамі зыркае, прынюхваецца. Але трапіўся яму не Бык, а Певень — ён у смецці гробся.

Воўк Шэры Бок шырока разявіў пашчу, каб напалохаць Пеўня, і сказаў:

— Я цябе з'ем!

— Каго ты хочаш з'есці? Мяне, Пеўня? Зірні на мае ногі, на кіпцюры-шпоры. Бачыш, яны цвёрдыя, вострыя. З'ясі — будзеш усё жыццё мучыцца. Лепш я прышлю табе Гусака. Ён больш за мяне. Прыходзь заўтра такой парою...

Паслухаўся Воўк Шэры Бок Пеўня і пабег у лес. А назаўтра зноў паспяшаўся да хлява. Пракраўся праз сад-агарод, высунуў галаву з-за вугла і ўбачыў вялікага белага Гусака. Каб нагнаць на яго страху, разявіў зубастую пашчу і грозна сказаў:

— Я цябе з'ем!

— Каго ты хочаш з'есці? Мяне, Гусака? На мне пер'я болей, чым мяса. Пер'ем рот заб'еш і не праглынеш. Лепш я прышлю табе Барана. Ён большы за мяне, смачнейшы. Прыходзь заўтра такой парою...

Воўк Шэры Бок аж падскочыў ад радасці, аблізнуўся, бо ён бараніну дужа любіў. Галодны, але шчаслівы вярнуўся ў лес. А назаўтра, дачакаўшыся прыцемкаў, паспяшаўся да хлява. Глядзіць — няма Барана. "Няўжо зманіў Гусак? — нядобра падумаў Воўк Шэры Бок. — Лепш бы я яго з'еў!" І ў гэты момант з-за хлява выйшаў Баран з вялікімі кручанымі рагамі на галаве.

— Я цябе з'ем! — ашчэрыўся Воўк Шэры Бок.

Каго ты хочаш з'есці? Мяне, Барана? Паглядзі, якія цвёрдыя рогі, не перажуеш і не праглынеш. Ды і косці мае старыя — зубы паломіш. Лепш я прышлю табе Быка. Прыходзь заўтра такой парою...

Воўк Шэры Бок усё жыццё марыў з'есці Быка. І — на табе! — такая ўдача. Прыбег у лес. Чакаў не мог дачакацца, пакуль скончыцца ноч, пройдзе дзень. Вечарам, ячшэ повідну, пракраўся да хлява і, убачыўшы Быка, кінуўся да яго:

— Я цябе з'ем!

— Пачакай, не спяшайся, — спыніў яго Бык. — Я ведаю, ты вельмі галодны. Можаш цалкам мяне праглынуць. Толькі гэта няпроста зрабіць: вялікі я, рагаты — падавішся. Вось і хачу табе дапамагчы, каб не мучыўся. Ты, воўча, як мага шырэй разяўляй пашчу, а я разбягуся і сам з разгону ў тваім жываце апынуся...

Воўк Шэры Бок рад старацца. Упёрся лапамі ў зямлю, разявіў пашчу, як ніколі яшчэ не разяўляў, стаіць, чакае. А Бык адышоўся ад Ваўка ды як ірванецца з месца, ды як замукае: "Мы-ы-ы... мы цябе правучым!" З вялікага разгону так бадну Ваўка рагамі, шырокім ілбом, што ў таго і косці затрашчалі. Адляцеў ён ад хлява метраў на дзесяць, а мо і далей, грымнуўся вобзем. Падхапіўся потым — і наўцёкі. Толькі каля лесу азірнуўся, ці не даганяе яго Бык.

Прыбег Воўк Шэры Бок у Сіні лес, упаў і ляжыць, пабіты і галодны. А як трохі аддыхаўся, пашкадаваў, што не з'еў Пеўня, бо ўсё гэта праз яго выйшла.

Мікола КАПЫЛОВІЧ

НАСЦІНА ГАЛІНКА

Пад акном Насцінага дома расла яблыня. Вясною, калі яна цвіла, падняўся вецер. Ён так нагінаў і хістаў галлё, што адна галінка не вытрымала, надламалася. Пашкадавала Насця галінку: замазала глінаю, абкруціла анучкаю, быццам забінтавала рану.

Сяброўка Света ў гэты час сядзела на лавачцы і пасміхалася:

— Усё роўна кветкі звянуць, галінка ссохне, яблыкаў на ёй не будзе!

Мінуў дзень, другі, а кветкі не завялі. Над белай яблыняй звінелі залацістыя пчолы.

— Прыжылася мая галінка! — радавалася Насця.

Яблыня адцвіла. З'явілася завязь, а потым — яблычкі. Яны раслі, наліваліся, пачалі ружавець.

Прыйшла неяк Света, села на лавачку і зноў пасміхаецца:

— Асыпаюцца твае яблыкі. Спёка вунь якая стаіць!..

Кожны дзень Насця насіла ваду з калодзежа, палівала яблыню.

У канцы лета яблыкі паспелі. Як ружовыя мячыкі, віселі яны, налітыя салодкім сокам. Сарвала Насця яблык, са смакам з'ела. І хоць на яблыні было шмат яблыкаў, самым смачным здаўся той, што вырас на яе, Насцінай, галінцы.

ГУЛЬНІ

СТАРЫ МЯДЗВЕДЗЬ НА КАЛОДЗЕ

Стары мядзведзь на калодзе
Боты падшывае,

А лісічка-невялічка
Хату прыбірае,

А каток пячэ аладкі,
Масла падлівае,

Мышанятка жвава, гладка
Катку памагае,

А варона-сцеражона
На скрыпачцы грае,

А ваўчонак-скрыпачонак
Пяе, падпявае,

А сарока-белабока
Госцейкаў склікае.

ІДЗІ, ІДЗІ, ДОЖДЖЫКУ

Ідзі, ідзі, дожджыку,
Звару табе боршчыку.

Пастаўлю пад лаўкаю,
Накрыю лапаткаю.

Пастаўлю пад сенцамі,
Накрыю паленцамі.

Пастаўлю пад елкаю,
Накрыю талеркаю.

Талерка не здымецца,
Дожджык не сунімецца.

Дожджыку нам трэба,
Каб было больш хлеба.

ЯГОРАЧКА

Горкай, горкай, горачкай
Ішоў малы Ягорачка,

Ваўкоў не баяўся,
Страхаў не пужаўся.

Прататаў Ягорачка
Сцежачку да горачкі.

Выразаў Ягорачка
Дудачку-свісцёлачку.

І свістаў ён птушачкай,
Птушачкай-пяюшачкай.

Горкай, горкай, горачкай
Ішоў наш Ягорачка.

А Ў НАШАГА ЯНКІ...

А ў нашага Янкі
Пуховая шапка.
Вохці мне!
Ці не дзед яму даў,
Ці не дзядзька дараваў?
Вохці мне!
Яму татка купіў,
Сто рублёў заплаціў.
Вохці мне!

Ва ўпартай барацьбе праходзіў у Раўбічах другі міжнародны дзіцячы шахматны турнір "Мінск-91", арганізаваны аб'яднаннем пазашкольных устаноў Савецкага раёна Мінска. Удзел у ім прымалі юныя шахматысты ад 10 да 15 гадоў з Польшчы, Алжыра, Малдовы, Украіны. Нашу рэспубліку прадстаўлялі два мінскія клубы "СДЮШОР-11" і "Каіса". Аб[illegible]ве мінскія каманды ўпэўне[illegible]зайшлі ў тройку прызёраў разам з камандай Малдовы.

Наперадзе ў юных шахматыстаў чымпіянат свету, які будзе праходзіць у Варшаве.

НА[illegible]ДЫМКУ: у час турніру ў Ра[illegible]ах. За першым сталом — Махамед ХЭНІ з Алжыра і мінчанін Дзмітрый СТОЛЯР.

Фота Ю. ПАЎЛАВА.

АДКУЛЬ ПАЙШЛІ БЕЛАРУСЫ

ЛЕГЕНДА

Здарылася гэта вельмі даўно, калі свет, у якім мы жывём, толькі-толькі зачынаўся. Зямлі тады яшчэ не было. Усюды стаяла мёртвая вада, а пасярод яе тырчэў вялікі камень. Раптам насунулася навальніца і давай цаляць маланкамі проста ў камень. Ад вогненных стрэл пырснулі з каменя тры іскрынкі — белая, жоўтая, чырвоная. Упалі яны ў ваду. Закіпела, скаламуцілася вада, і ўвесь той стары свет памуціўся, аж нічога не стала відаць. Калі ж навальніца аціхла, у свеце шмат што перамянілася: вада адступіла, усюды як кінуць вокам разляглася зямля. Неўзабаве ў вадзе і на зямлі завялося жыццё. З'явіліся рыбы, птушкі, усялякія звяры. Потым і чалавек завёўся. Праўда, цяпер ніхто не скажа, ці ён тут нарадзіўся, ці аднекуль прыйшоў.

Праз нейкі час першы жыхар завёў свае чалавечыя парадкі. Ці доўга ён жыў, ці мала, але займеў сваю сялібу, жонку, шмат дзяцей. А прозвішча меў гаспадар гэты — Бай.

Калі прыйшла гадзіна памерці, паклікаў Бай да сябе сыноў і падзяліў усю сваю маёмасць. Нікога не пакрыўдзіў, толькі пра аднаго сына — пра Белаполя — забыўся. Белаполь якраз на паляванне адлучыўся, а разам з ім былі любімыя бацькавы сабакі — Стаўры і Гаўры.

Вярнуўся Белаполь з палявання, а браты яму кажуць:

"Перад смерцю бацька падзяліў нам усю сваю маёмасць. А табе ён пакінуў сваіх любімых сабак. Ды яшчэ наказаў, каб ты іх пусціў на волю. Аднаго — у правы бок, а другога — у левы. І колькі яны зямлі абягуць за дзень, дык уся гэта зямля будзе твая..."

Тады пайшоў Белаполь і злавіў дзве птушкі. Адна прыляцела з паўднёвага мора, а другая — з мора заходняга. Адпусціў ён першую птушку на поўдзень дый крыкнуў аднаму сабаку:

"Зляві яе!.."

Пасля падкінуў другую птушку на захад і загадаў другому сабаку:

"Хапай яе!.."

Як паляцелі тыя птушкі — адна ў адзін бок, а другая ў другі... Як пабеглі за птушкамі сабакі, ажно зямля закурылася... І да сённяшняга дня сабакі тыя Стаўры і Гаўры — назад не вярнуліся. А па іх слядах — рэкі пакаціліся: на захад — Дзвіна, а на поўдзень — Днепро.

Вось у гэтых абшарах і пачаў Белаполь заводзіць свае лады. Ад Белаполя бяруць свой пачатак людзі, імя якім — беларусы. І да сённяшняга дня яны жывуць каля Дзвіны і Дняпра, зямельку аруць ды жыта сеюць.

ПАЦЕШКІ

САРОКА-ВАРОНА

Сарока-варона
На прыпечку сядзела,
Дзеткам кашку варыла,
Па лыжачцы дзяліла:
Гэтаму дала,
Гэтаму дала,
Гэтаму дала,
Гэтаму дала.
А гэтаму не дала.
Гэты пальчык —
Вялікі гультайчык:
Круп не драў,
Цеста не мясіў,
Вады не насіў.
Лыжка на паліцы,
Кашка ў камяніцы.
Шуг!
Шуг!
Шуг!
Паляцелі —
На галоўку селі.

ПЕВУНОК

— Кукарэку, певунок!
Пашый сабе кажушок,

Пашый штонікі з шаўкоў,
З залаценькіх паяскоў.

І пашыў ён, і надзеў,
І ў люстэрка паглядзеў.

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ

ЗАГАДКА

У двух Толікаў —
Па адной пары штонікаў.
У дзвюх Аленак —
Па дзве пары суконак.
Колькі разам штонікаў
У двух Толікаў!
Колькі разам суконак
У дзвюх Аленак?

Мікола ХАМЯНКОЎ

ЯКУЮ ЛІТАРУ ЎКРАЛА САРОКА!

Р.д.сць незвыч.йн.я ў б.ры:
Тэлевіз.р н.былі б.бры.
Мульцікі ўключылі б.бр.нятк.м —
Весялосці, смеху поўна х.тк..

Еўдакія ЛОСЬ

СМАЧНЫЯ ЛІТАРЫ

"О" нібы фасолька.
"Т" нібы грыбок.
"І" нібы гарошына,
А пад ёй стручок.

Літары запомню
Я без гамана.
Як жа не запомніць:
Смачныя яны!

НАШ АДРАС:
220600, МІНСК,
ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80, 33-03-15,
33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Індэкс 63854. Заказ № 686.

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12